

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Yeni HBR'nin Özellikleri	4	Ali Şakir Ağanoglu
İthalatımızda Liberasyon Uygulanması	11	Mehmet Güngör
İşlerin Beynelmileşmesi	25	Ali Güray
Suial Yatırım Projelerinin Hazırlanmasında Dikkate Alınması Gereken Esaslar	33	Nejat Gülen
Ulusal Ciro	41	Suzan Yıldırım
Türkiye'de Sigorta Teşebbüslerinin Sermaye Yatırımları	45	Tarik Burhan Soyutmaz
Sigorta İstihsalcılığı	53	Hayri Başer
İktisadi Durum	56	Doç. Dr. Mustafa A. Aysan Yıldırım Kılıç

mart - 1969
cilt : 6 sayı : 3

DÜNYANIN HER TARAFINDA

Dış Ticaret ve Her Çeşit Banka İşlerinizde

EMNİYET BİLGİ VE SÜRAT

İthalat ve İhracat muameleleriniz için AKBANK Dünyanın her tarafında en müteber Bankalarla işbirliği yapmakta ve ikilyüzü müteceviz muhabirle çalışmaktadır. Hernevi Banka muameleniz AKBANK Elektronik makinelerinde emniyetle sonuçlandırılır.

AKREDİTİF- KAMBIYO VE SAİR HER TÜRLÜ BANKA

İŞLERİNİZ İÇİN AKBANK'I TERCİH EDİNİZ.

AKBANK

MURİVET REKLAM AJANSI 10

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmiş

JAWA

markasını taşır.

MODELLER
JAWA 350
JAWA 250
OS IDEAL JAWA
CZ. 1,25
STAJION - Yarım beygir pedallı.

HAVADA JET KARADA JAWA

BOL YEDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

YATIRIM MENKUL DEĞERLERİ - ÇELİK MOTOR - Ercanlar Ltd. Şti. - Sirkeli, Gaz. Karşısı 217. Tel. 27 34 52 - 22 87 23 - Faks: 21 5622 - 1987

muhtelif marka
her cins
her kapasite

TELEFON SANTRALI

ihtiyacınız için
telekomünikasyon
alanında ihtisas
sahibi yegâne müessese

Türktelefon

TİCARET ve SANAYİ LTD. ŞTİ.

ve şubeleri emrinizdedir.

telefon aperiyleri, şef sekreter cihazları,
rapidofon cihazları, kapıcı telefonları, her
çeşit telefon malzemesi. Avrupa malı
kadmium nikel santral akümülatörleri

- bol yedek parça
- garantili montaj
- mükemmel bir teknik servis

MERKEZ : Galatasaray Yeni çarşı DARFILM han No. : 40

Tel. 44 75 00

ŞUBELER : Ankara Tel. : 17 50 80 - 17 55 45

Izmir Tel. : 34802 - 35621

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezir H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü
Yıldırım Kılış

Basıldığı yer

Menteş Matbaası

3.3.1969

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon: 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşı
Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezir H. Neyzi

Abone

Yıllık 42 TL. Altı aylık 21 TL.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.
Arka İç kapak, 2. sah. 500
TL., Ön İç kapak, 1 sah. 600
TL., İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Der-
ginin T.C. Ziraat Bankası
Beyoğlu Şubesindeki 768
numaralı ve T. İş Bankası
Farmakkapı Şubesindeki
271 numaralı hesabına gön-
derilebilir.

Sevgili Okuyucularımız;

Şubat ayı üzücü olaylarla yüklü geçti. Amerikan 6. Filosunun İstanbul'u yeni bir ziyareti aleyhte gösterilere ve bunlara karşı tepkilere yol açtı. 16 Şubat Pazar günü, Yurdun birçok köşesindeki benzerlerinden çok daha şiddetli olarak, taraflar Taksim Meydanında birbirine girdi; çok sayıda yaralananlardan başka iki kişi öldü.

Demokratik rejimin bahası her yerde ağır omuş-
tur. Bu rejimin nimetleri kadar külfetleri de çoktur.
Ancak, fikirler, hayat görüşleri farklı da olsa, bir ül-
kenin yurttaşlarını hiç değils e ülkeye olan sevgi bir
araya getirebilmeli, birleştirmelidir. Oysa ki, Atatürk-
ten bu yana en çok ihmâl edilen tarafımız bu olmuş-
tur. Genç kuşaklara yurttaşlık sevgisi yeterince aşı-
lanmamış, aksine herkes görüş farklarına göre, biri-
birine dış biler hale gelmiştir. Bizleri, farklı görüşle-
rimizi koruyarak bir araya getirecek kurumlar (Halk-
evleri gibi) ya kapatılmış, ya yüzüstü bırakılmıştır.
Şimdi, bu ağır ihmâllerin cezasını çekmekteyiz.

Ve tablo elbetteki çok acıdır. Elin Donanması için
bizler birbirimize girmektediriz!

Hükümet etmek, yönetmek her olayı olurlu karşı-
lamaktan ibaret değildir. Fakat, belki daha çok, bun-
lara engel olmaktadır. Yurdumuzda aşırı kutuplaşmaları
yumuşatmak, düşmanlıklar haline gelmekten kurtar-
mak hükümet edenlere düşen bellibaşlı bir görevdir.

Yine Hükümet edenler hernasılsa birbirilerine düş-
man kesilmiş yurttaşlarının arasına girmek, karşılıklı
saldırıları engellemek yükümlüdürler. Zabita bir
suğluyu bile himâye zorundadır. Nerede kaldı ki, ka-
nuni bir yürüyüşe katılanları korumaktan âciz ola!
Buradaki ihmâlin mazeretli olamaz: İstanbul gibi me-
deniyetimizin timsali sayılan bir şehrin göbeğinde kan
gövdeyi götüremez. Yoksa, herkes, canından nasıl
emin olabilir? Oysa, Devletin ilk görevi, herhalde,
yurttaşlarının canını güven altına almaktır. Bir hükü-
met ki, bunu dahi sağlayabilmek gücünden yoksundur,
buna ne denir?

Sade vatandaş demokratik, hür bir rejim içerisinde
yaşamak dileğindedir. Bu imkânı gölgeleyecek her
gelişmeyi önlemek hükümetlerin ilk ve vazgeçilmez
görevi olmalıdır.

Hürriyetimiz kadar iktisadi gelişmemiz de buna
bağlıdır.

Sevgi ve Saygılarla

BANKA Dergisi

YENİ BÜTÇENİN ÖZELLİKLERİ

Ali Şakir AĞANOĞLU

1 Mart tarihinde 1969 Malî Yılına girdik. Her yıl biraz daha genişleyen ve kabaran devlet bütçesinde, bu defa merkezi dairelerin giderleri (25.696.976.157.—) lira, gelirleri ise (24.497.364.782.—) lira olarak tesbit edilmiş; katma bütçeli dairelerin giderleri ve gelirleriyle birlikte, konsolide devlet bütçesi;

26.670.103.000.— lira gider ve

25.470.103.005.— lira gelir üzerinden bağlanmış bulunuyor. Toplam giderlerle gelirler arasında beliren 1.200 milyon lira farkın, 600 milyon lirasının mali yıl içinde yapılacak kadro tasarrufları ile, diğer 600 milyon lirasının da iç istikrazla karşılanacağı farz olunmuştur.

Yeni bütçe, giderleri bakımından 1968 yılına nisbetle 4.165 milyon lira artış göstermektedir. Artış nisbeti % 18,5 dir. Bu nisbet geçen dört yıllık devrenin gider artışları ortalaması olan % 15,2 nin üstündedir. Bütçe giderlerinin sahalara itibarile 1968 yılı ile mukayesesinde, artış nisbetleri;

A/1 Carî harcamalarda	% 9,7
A/2 Yatırım harcamalarında	% 1,24
A/3 Sermaye teşkili ve transfer harcamalarında	% 33,67 olarak belirmektedir.

Hükûmet tarafından hazırlanıp Büyük Millet Meclisine sevk edilen bütçe tasarısında bu nisbetler daha başka idi. Anayasa'nın 94 üncü maddesine göre, Meclisler adına bütçe kanunu tasarısı üzerinde gerekli değişiklikleri yapmağa yetkili bulunan Bütçe Karma Komisyonu, özellikle carî harcamalar üzerinde durmuş; maaş ve ücretler dışında kalan harcamalardan seyyanen % 5 nisbetinde bir kesinti yapmıştır. Yalnız merkez daireler bütçelerini içine alıp katma bütçeleri dışta bırakan bu operasyon ile Komisyon, carî harcamalardan 215 milyon liraya balığ olan bir tasarruf sağlamıştır. Bu hareket bütçe kanunu tasarısının müzakeresi geleneklerinden ilk defa vâki olan bir ayrılma idi. Geçmiş yıllarda, bütçelere daima eklemeler yapılmış ve fakat, bütçe içerisinde önemli sayılabilecek tasarruflar yoluna gidilmemişti. Halbuki, carî giderler içerisinde bir çok israfların bulunduğu Parlamento

üyeleri kadar devlet dairelerinin yetkili idarecileri de açık ve kesin kanaat sahibidirler. Kırtasiye ve büro masraflarından telefon, telgraf ve diğer haberleşme giderlerine; her çeşit ihtiyaç maddeleri alımlarından motorlu taşıtlar masraflarına ve iç ve dış seyahat giderlerine kadar devlet dairelerinin ölçsüz kullanma ve harcamaları biraz dikkatli olan insanların gözünden kaçmayacak mahiyettedir. Bu giderlerden değil % 5 nisbetinde, bugünkü harcama ölçülerine göre, hizmetleri hiçbir surette aksatmadan % 10 nisbetinde kesinti yapmak mümkün bulunmaktadır. Memurların ve idarecilerin biraz daha dikkatli olmaları devlete daha birçok milyon lira tasarruf sağlayabilir. Bu itibarla, Bütçe Karma Komisyonu tarafından yapılan % 5 kesinti genel bir tasvip ile karşılanmıştır. Bu hareketin devlet teşkilâtı üzerinde uyarıcı bir tesir yapacağına şüphe yoktur. Gelecek yıllarda Komisyonun, carî harcamaları daha inceleme ve eleştirmelerden geçirmesi beklenir.

Katma bütçeli daireleri de içine alacak genel bir tasarruf yoluna gitmek millî bir görevdir. Özellikle, sosyal gelişmeyi ve iktisadî kalkınmayı gerçekleştirme zorunluğunda bulunan bir ülke olarak Türkiyede, genel harcamalar içerisinde tüketime yönelen masrafları ölçülü yapmak ve mümkün olduğu kadar geniş imkânlarla üretici sahalarda yatırımları artırmak gerekmektedir. Bu konuda devletin özel sektöre örnek olması da ayrı bir görevdir. Ekonomisi gelişmiş ülkelerde başta sanayi olmak üzere üretici sektörlerin devamlı çalışması, tüketimin artması ve genişlemesine bağlı görünür. Ancak, iktisadî kalkınmasını yapamamış olan ve büyük halk kitlelerinin yeterli iş bulamadığı, el emeğini değerlendiremediği ve asgarî bir geçim sağlayacak kazanca kavuşamadığı ülkelerde, yeni iş sahaları açacak yatırımlar yapmak ve millî gelirin önemli kısımlarını bu yatırımlara ayırmak zorunluğudur. Nitekim bizde de, plânlı kalkınma devresine girdikten sonra, bütçenin tümü içerisinde carî harcamaların nisbetini düşürmek ve yatırım harcamalarının nisbetini yükseltmek bir prensip olarak kabul edilmişti. Fakat, 1965 den bu yana dört yıl içinde, carî masraflar yıllık ortalama % 13.8 nisbetinde artmaya devam etmiştir. 1969 yılı uygulama programında, carî masraflara % 9 nisbetinde bir artış kabul edildiği halde hükümetin getirdiği bütçe tasarısında bu nisbet % 11'i aşıyordu. Bütçe Karma Komisyonunda yapılan değişiklikler bu masrafların artış nisbetini uygulama programındaki nisbete düşürmüştür.

Komisyon çalışmalarına, bir taraftan bütçede gelirler ve giderler arasında denkliliği koruma kaygısı; diğer taraftan da mümkün olduğu kadar yatırımları artırmak maksadı hâkim olmuştur. Carî giderlerden yapılan % 5 kesintilerle, İkinci Beş Yıllık Plânın uygulamasile ilgili ve yetki kanunu adı verilen 933 sayılı kanunla, özel sektör yatırımlarını teşvik maksadile ayrılan 600 milyon liralık fondan kesilen 75 milyon lira ve memur maaşlarına eklenen % 10 ve 15 avanslar için ayrılmış 470 milyon liralık ödenekten kesilen

70 milyon liranın toplamı olan 360 milyon liralık bir tasarruf sağlanmış; buna karşılık Yatırım Harcamalarıyla Sermaye Teşkilî ve Transfer Harcamalarına, 370 milyon liraya yakın bir miktarda, ilâveler yapılmıştır. Bu değişiklikler sonucu, Bütçe, 1968 yılına nisbetle:

	Hükümet Tasarısında	Komisyonunda
A/1 Carl harcamalar	% 11 artış	% 9 a düşürülmüş,
A/2 Yatırım harcamaları	% 09 dan	% 1,24 e çıkarılmış,
A/3 Sermaye teşkilî ve transfer harcamalarında ise,	% 33,46 dan	% 33,67 ye yükseltilmiştir.

Gider bütçesinde en geniş harcamalar Maliye Bakanlığı bütçesinde yer almaktadır. Çeşitli kanunlar gereğince, her yıl devlet hazinesinden kamu iktisadî teşekküllerile katma bütçeli dairelere yapılan yardımlar; kurumlara katılma payları ve sermaye teşkilleri; kamulaştırma ve satın almalar; emekli aylıkları için Emekli Sandığına yardımlar; kurum, kuruluş, sandık ve derneklere yardımlar; iç ve dış borçların taksit ve faiz ödemeleri için ayrılan ödenekler Maliye Bakanlığı bütçesinde gösterilmektedir. 1969 yılı için Maliye Bakanlığı bütçesinin A/3 sermaye teşkilî ve transfer harcamaları kısmına bu maksatla (11.055.483.949.—) lira ödenek konmuştur. Bu ödenekle birlikte Maliye Bakanlığı bütçesi, toplam bütçenin % 45.86 sı nisbetinde en büyük gider rakamını teşkil etmektedir.

Masrafçı dairelerin başında Millî Savunma Bakanlığı yer almaktadır. Her ne kadar, 1962 yılından bu tarafa, Millî Savunma giderlerinin toplam bütçe giderlerine nisbetleri:

Yıllar	M.S. giderlerinin genel bütçede yeri
1962	% 25,2
1963	23,1
1964	21,8
1965	22,6
1966	20,1
1967	20,9
1968	18,4
1969	17,— olarak

her yıl biraz daha azalmakta ise de, global rakamlar olarak masraflar artmağa devam etmekte, 1962 yılında 2.555 milyondan 1969 yılı için 4.361 milyona yükselmiş bulunmaktadır. Geniş harcamaları olan diğer daireler ise,

Millî Eğitim Bakanlığı 2 milyar 680 milyon lira,

Bayındırlık Bakanlığı 1 milyar 661 milyon lira,

Tarım Bakanlığı 951 milyon lira,

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 912 milyon lira ile sıralanmaktadır.

Bütçenin konsolide gelirleri:

Vasıtasız vergiler	6.950.000.000.—	lira
Vasıtalı vergiler	14.299.200.000.—	>
Vergi dışı gelirler	1.151.100.000.—	>
Karşılık paralar ve proje kredileri	1.170.000.000.—	>
Tasarruf bonoları hasılatı	785.000.000.—	>
Katma bütçeler gelirleri	945.551.623.—	>
Özel fonlar	169.251.382.—	>

Toplamı 25.470.103.005.— lira olarak

tahmin ve hesap edilmiştir. Yapılan tahminler, 1968 yılı gelirlerine nazaran % 15,11 nisbetinde bir fazlalık göstermektedir. Bu nisbet ise 1965 den bu yana son dört senede ortalama gelir artış nisbeti olan % 13,5 in üstündedir. Son dört yılda, devlet bütçelerinde giderler ortalama % 15,2 nisbetinde artarken gelir tahminleri bu nisbetin % 1,7 altında kalmakta, netice itibarile bütçe açıkları her yıl biraz daha kabarmaktadır.

1968 yılı için tahmin edilen 21.680 milyon gelirlerin, bütçe devresinde 19.733 milyon lira civarında gerçekleşebileceği ve 1.950 milyon lira kadar noksan kalacağı anlaşılmaktadır. Bütçe gelirlerinin gerçekleşmemesi, Hükümeti bir kısım masrafları kısmak şeklinde tedbirler almaya zorlamıştır. Bu tedbirlerin malî bünyede enfişyonist temayülü önleyici nitelikleri dolayısıyla olumlu karşılanmaları gerekmektedir. Ancak, masraf kısıntılarının daha çok yatırımlarla sermaye teşkili harcamalarını etkilemekte olması kalkınma gayretlerimizi yavaşlatmakta, yıllık programların tamamile gerçekleşmesine engel olmaktadır. 1967 yılında yatırım harcamaları % 7 - 10 nisbetinde ve sermaye teşkili harcamaları % 6,5 nisbetinde iptâl edilmişti. 1967 de olduğu gibi 1968 yılında da tediye güçlükleri yüzünden yatırımlarda kısıntılara devam edilmiştir.

Gelir tahminlerinin gerçekleşme durumuna göre, 1969 yılında bütçeye konan 25.470 milyon liralık gelirlerin 22.700 milyon lirasının gerçekleşebileceği ve bütçenin 2.770 milyon lira kadar açık vereceği hesap edilmektedir. İç istikraz ve kadro tasarruflarile karşılanacağı farz olunan 1.200 milyon liralık açıkla birlikte konsolide bütçenin dört milyar liraya yakın bir açıkla bağlanmış olduğu söylenebilir.

Bu durumun farkında olarak Hükümet yetkilileri, bütçenin hazırlığı sırasında, en az 1.600 milyon lira civarında yeni malî kaynak yaratılmak üzere birtakım tedbirler alınacağını belirtmişlerdir. 10 Şubat 1969 gününden itibaren uygulanmasına başlanmış olan Tekel zamlarından başka gelir ve kurumlar vergileriyle gider vergilerinde, gümrük resimleri ve akaryakıt vergilerinde yapılan değişiklikler bütçenin gelir azlığından mütevellit açığını kapatmak mucip sebebine dayanmaktadır. Bu tedbirlere rağmen, 1969 içerisinde malî sıkıntıların devam edeceği tahmin edilmektedir. Çünkü, vergi zamları iktisadî hayatı daha fazla tazyik altına alacak ve genel gelişmeyi yavaşlatacak mahiyettedir. Bu yüzden devlete gelir sağlayan kaynakların hepsinde nisbî olarak gerileme vâki olacağı endişesi duyulmaktadır.

Getirilen zamlar, çoğunluk itibarile vasıtalı vergiler sahasındadır. 1969 yılı için (21.249.200.000.—) lira olarak tahmin edilen vergi gelirlerinin % 32,7 si vasıtasız, % 67,3 nisbetinde büyük kısmı vasıtalı vergilerdir. Yapılan yeni zamlarla bu nisbetler vasıtalı vergiler lehine önemli ölçülerde değişecektir. Son beş yıl içinde vergi gelirlerinde vasıtasız ve vasıtalı vergiler:

Yıllar	Vasıtasız vergiler	Vasıtalı vergiler
1965	% 33,1	% 66,9
1966	33,7	66,3
1967	34,1	65,9
1968	35,9	64,1
1969	32,7	67,3 nisbetlerinde yer almak-

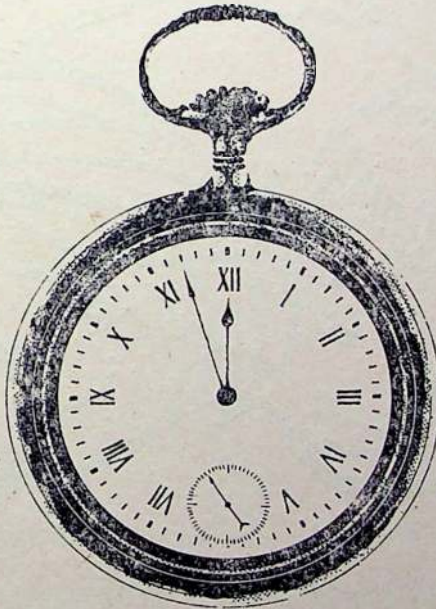
tadır. Vasıtalı vergiler, gelir ve kazanç durumu ne olursa olsun, tekmil vatandaş ve müstehlik kütlesine yayılmaktadır. Vergi adaleti bakımından bu hal, üzerinde önemle durulacak ve düşünülecek bir konudur.

Daha önceki yıllarda olduğu gibi plânlı kalkınma devresine girdiğimiz 1963 yılındanberi, iç ve dış borçlanmalar bütçelerin kaçınılmaz gelir kaynakları haline gelmiştir. 1969 bütçe devresinde öngörülen 600 milyon liralık iç istikrazdan başka 875 milyon lira tahmin olunan tasarruf bonoları hasılatı ile 1.170 milyon liralık karşılık paralar ve proje kredileri hasılatı bütçe gelirleri arasında önemli kalemler olarak yer almaktadır. Toplam olarak 2.555 milyon lira tutan bu borçlanmalara karşılık, 1969 yılında ödenecek iç ve dış borçların Türk parası olarak tutarı (2.573) milyon liraya balığ olmaktadır. Bu durumda yeni borçlanmalarla elde edilen inkânlar, kalkınma gayretlerini destekleme yerine mevcut borçların yıllık taksit ve faizlerinin ödenmesine ayrılmakta ve başka bir fayda sağlamamaktadır.

Bu borçlanmalar dışında, hazinenin kısa süreler için para ihtiyacını karşılamak üzere Merkez Bankası avanslarına başvurulmaktadır. 1967 sonunda Merkez Bankasına olan avans borçları toplamı 3.379 milyon lira iken 1968 Eylül ayı sonunda bu miktar 4.306 milyon liraya yükselmiştir. Bütçe ödenekleri toplamının % 10'u ölçüsü içinde kalan bu avansların 1969 yılında bir miktar daha artacağına şüphe yoktur. Emisyon ve kaydı para şeklinde piyasaya intikâl eden bu avanslar para arzını her yıl kabartmaktadır. 1967 sonunda 22.682 milyon lira olan para arzı 1968 Ağustos sonunda 23.108 milyon liraya yükselmiş bulunuyordu. Bu durum, ister istemez piyasada enflasyonist bir tesir yapmaktadır. Nitekim, toptan eşya fiyatları 1968 yılının on ayı içinde % 4,6 nisbetinde yükselmiştir. Sanayi ham maddeleri ve yarı mamulleri fiyatlarında ise yükselme % 8,3 nisbetini bulmuştur.

Çeşitli tedbirlere rağmen bütçe açıklarının karşılanamaması, ister istemez emisyon hacmini etkilemekte ve ekonomi devamlı olarak enflasyon sathı maili üzerinde bulunmaktadır. Bu şartlar altında kalkınma yeterli bir hız kazanamamaktadır.

Türkiye, yıllık nüfus artışı % 2,6 nisbetinde olan bir ülkedir. Toplam nüfus 1969 yılı başında 34 milyon 375 bine ulaşmıştır. Gayrisaffi millî hasıladaki artışın 1968 yılında % 6,8 nisbetinde olacağı tahmin edilmektedir. Nüfus artış farkı düşüldükten sonra şahıs başına yıllık gelir artışı % 4,2 gibi bir nisbeti ifade etmektedir. Medenî bir ülke haline gelebilmek için binbir eksiğin karşılanması gerekmektedir. Böyle bir kalkınma temposu ile halk topluluklarının endişesiz yaşama ve rahat geçinme şartlarına ne kadar bir zaman sonra ulaşabileceği hususu, henüz cevabı verilememiş bir soru olmaktadır devam ediyor. Uygulanabilen bütçelerin Türkiyeyi gitmek istediği hedefe ulaştırıp ulaştıramayacağı keyfiyeti de herkesi derinden düşündürmesi gereken bir konu olarak ortada durmaktadır.

Reklâm, işlerinizi saat gibi yürütür

REKLÂM VE TANITMA FAALİYETLERİNİZİ
yurt içinde ve dışında
EN ETKİLİ VE EN İSRAFSIZ ŞEKİLDE YÜRÜTMEK İÇİN
Kurumumuz hizmetlerinden faydalanınız

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat. 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın: 60135)

ANADOLU BANKASI

AİLENİZİN BANKASIDIR.

İTHALÂTİMİZDA LİBERASYON UYGULAMASI

Memduh GÜPGÜPOĞLU

Dış ticaret rejimleri tatbikatında önemli bir konu olan liberasyon dediğimiz, malların miktar tahdidi olmaksızın memlekete serbestçe ithal edilmesi ve bedelinin serbestçe transferi usulünün memleketimizdeki uygulama safhalarının ve sonuçlarının bir makale hacminin müsaadesi nisbetinde ayrıntıları ile izahında şüphesiz fayda vardır.

Bu maksatla konuyu ikiye ayırıp birinci kısımda Ağustos 1950 tarihinden kota sisteminin kabul edildiği Ağustos 1958 tarihine kadar olan devredeki durumu belirtecek, ikinci kısımda da Ağustos 1958 tarihinden bu güne kadar olan tatbikatı gözden geçireceğiz.

MEMLEKETİMİZDE İLK LİBERASYON UYGULAMASI :

Liberasyonun memleketimizde tatbikatına ilk defa 15 Ağustos 1950 tarihli İthalât Talimatnamesi ile ithal listeleri arasına bir de «Serbest ithalât listesi» ilâve edilmek suretiyle başlanmıştır.

Bahis konusu listede kayıtlı maddelerin liberasyon yolu ile ithaline bazı ilâvelerle, 30 Eylül 1950 ve 13 Mart 1952 tarihli Kararnameler gereğince devam edilmiştir.

Bu listeye dahil bellibaşlı maddeler listedeki sıra ile şunlardır:

Damızlık hayvanlar, kuru ve yaş deriler, merinos ve şeyyot, plâstik maddeler, motorlu kara nakil vasıtaları yedek parçaları, kereste, selüloz, kitap, gazete, mecmua, v.s., pamuklu mensucat, jütten sargılık kaba bez ve çuval, kauçuk, iç ve dış lâstikler, pencere camları, halis ve hususî çelikler, borular, el aletleri, alüminyum, kurşun, kalay, nikel, saatler, sinema ve projeksiyon makineleri, radyolar, müteharrik makineler, traktörler, elektrik motorları, akümülatör ve yedek plâkları, her nevi dikiş makineleri, ziraat makine ve aletleri, zatülhareke arabalar, buharlı ve motörlü gemiler, akaryakıt ve madenî yağlar, uzvî ve sunî boyalar, kimyevî maddeler, kimyevî gübrelere, ilâç ham maddeleri ve müstahzarları.

İhracatımızın mahdut maddeleri iktiva etmesi, buna mukabil memle-

ketin büyük bir ithal ihtiyacı içinde bulunması dolayısıyla ilk liberasyon tatbikatını takip eden kısa süre içinde döviz mevcutları süratle erimiştir.

Bu suretle, 1950 yılı Ekim ayı başından itibaren yürürlüğe konulan Avrupa İktisadî İşbirliğine dahil memleketler arasındaki mübadelelerin % 60 nisbetinde serbest bırakılması (libération) kararının iki senelik tatbikatı neticesinde, memlekete ithal malı girmiş veya teallük ettiği hizmet ifa edilmiş olduğu halde döviz transfer edilmemiş (arriéré) muamelelerin gittikçe artan yekûnlara vasil olduğu görülmüştür. Bunları kısmen durdurmak ve dış ödemeleri belli limitler dahilinde yapmak üzere 22 Eylül 1952 tarihinden itibaren tescillerin yetkili bankalarca otomatik olarak icrası yerine, her defasında, Ticaret Bakanlığının müsaadesi üzerine Merkez Bankasınca veya bu Bankanın talimatı üzerine diğer yetkili bankalarca yapılması ve transfer sırası bekleyen muamelelerin de yine adı geçen Bakanlık yetkilileri tarafından vizesi usulü konmuştur.

Bu usul de semere vermemiş, vizeden geçtiği halde transferde bekleyen muamelelerin daima büyük hacimde olması bir türlü önlenememiştir.

Avrupa İktisadî İşbirliğine dahil memleketlerden liberasyon yolu ile ithal edilebilecek mallar, bundan sonra neşredilen Dış Ticaret Rejimlerinde de yine liberasyon listelerinde gösterilmiş, fakat bu husustaki talepler tatbikatta tahsisli ithalât muamelesine tâbi tutulmuştur.

Bu ilk uygulama sonucunda aşağıdaki durum hasıl olmuştur:

İç alım gücünün sun'î olarak yükseltilmesi sebebiyle, 1954 yılından itibaren, dış alım gücüne olan ihtiyaç günden güne artmış, tabiatıyla bu da sabit bırakılan resmî döviz satış kurları ile dövizin karaborsa fiatı arasında devamlı şekilde artan bir fark husule getirmiştir. Öyle ki resmî kurdan 2,82 lira olan doların karaborsa fiatı Temmuz 1958 de 22 lirayı bulmuştur. Yükselen iç fiatlar muvacehesinde resmî kurdan satın alınan dövizler karşılığında ithal edilen en kalitesiz ve en pahalı malların dahi memleket dahilinde cazip kârlarla satışı mümkün olmuştur. Bu durum ticaretle meşgul olan ve olmayan bir çok kimselerin döviz temini peşinde koşmasını intaç etmiştir. 1950 yılı Ağustosunu ile 1952 yılı Eylülü arasındaki liberasyon tatbikatı dolayısıyla kısa zamanda süratle erimiş olan döviz disponibiliteleri onu izleyen yıllardaki devamlı ödemeler dengesi açıkları dolayısıyla de bilhassa 1954 yılı yaz aylarından itibaren kifayetsiz durumdan bir türlü kurtulamadığı için, ilân olunan Dış Ticaret Rejimi Kararname ve Talimatnamelerinde öngörülen döviz tahsis sistemi tatminkâr şekilde yürütülememiştir.

Yayımlanan Dış Ticaret Rejimleri gereğince ithal talepleri anonim olarak ve belirli devreler itibariyle Merkez Bankası şubelerine yapılmakla bera-

ber bunların Ticaret Bakanlığınca tahsise bağlanması aylarca gecikmiştir. Çıkan tahsisler miktar itibarıyla tatminkâr olmadığı gibi hangi mallara ne zaman tahsis yapılacağı da bilinmemiştir; bittabi bu arada, yatırılan teminatlar uzun süre bağlı kalmıştır.

Buna ilâveten, tahsisler döviz disponibiliteleri ile ayarlı olarak yapıldığı için, alınan tahsislerin bedellerinin transferi ayrı bir mesele olmuştur.

Bu durum karşısında işin yürütülmesi görevi, aslında istişari mahiyette kurulmuş olan, Döviz Komitesine verilmiştir. Komite döviz taleplerini disponibiliteler imkânları muvacehesinde incelemek, ilgili mercilere ona göre tahsis yapma yetkisini vermek ve transferde bekleyen muamelelerin prioritelerini tesbit etmek kararı ile işe başlamıştır. Bu noktadan itibaren de anonim sistem bozulmuş, gerek tahsislerin yapılışında, gerek transferlerin icrasında mecburen takdir ve tercihe gidilmiştir.

Bunun sonucu olarak, yukarıda izah edildiği veçhile, iç piyasada ithal malına olan tehâllük sebebiyle, bu devrelerde yapılan her çeşit ithalâtta büyük kârlar sağlanmıştır ve bu durum iktisadî istikrar programının tatbiki-ne başlandığı Ağustos 1958 tarihine kadar devam etmiştir.

AĞUSTOS 1958 DEN SONRAKİ LİBERASYON UYGULAMASI :

Ağustos 1958 den itibaren ithalâtımızda tatbik edilen ve «kota sistemi» diye adlandırılan sistem içerisinde liberasyona ilk defa ikinci kota devresinde 13 Mayıs 1959 tarihinde yedek parça ithalâtının serbest bırakılması ile başlanmış, hemen akabinde 15 Mayıs 1959 tarihinde büyük kısmını sanayi ham maddelerinin teşkil ettiği ve hacim itibarıyla önemli olmayan 37 kalem maddenin daha ithali libere edilmiştir.

Bu suretle kota sistemi içerisinde liberasyona ilk defa Mayıs 1959 ortasında çok küçük çapta başlanılmış olup bu tatbikata her yeni ithal programında liberasyon listesi biraz daha genişletilmek suretiyle 1961 yılı ilk altı ayına (VI nci kota devresine) kadar devam edilmiş; 1961 yılı ikinci 6 aylık devresinden (VII nci kota) IX uncu kotayı içine alan 1962 yılı ikinci altı ayı sonuna kadar bir buçuk yıl müddetle ithali libere edilen mallar en yüksek seviyede olmak üzere hemen hemen aynı kalmış; 1963 yılı başından itibaren de liberasyon listelerinin mal cinsleri itibarıyla her yeni ithal programında bir miktar daha daraltılması suretiyle liberasyon tatbikatına devam edilmiştir.

Mayıs 1959 tarihinden bu güne kadar geçen süre zarfında bir taraftan liberasyon rejiminin ne gibi değişikliklere uğradığını, diğer taraftan da bu süre içinde ilân olunan liberasyon listelerinin öngörülen hacimlerini ve bunların tahakkukatını bir arada gözden geçirmek şüphesiz çok faydalı olacaktır.

Uygulanan Liberasyon Rejimi:

Mayıs 1959 ortalarından itibaren yedek parça ithalatı serbest bırakıldığı zaman o tarihte yayınlanan listeye dahil olan her nevi yedek parçaların, aramızda anlaşma bulunsun bulunmasın, bilimum memleketlerden istendiği zaman, istendiği miktarda ithali uygun görülmüş, muamelelerin bir yerde toplanmasını sağlamak üzere müracaatların doğrudan doğruya Merkez Banka şubelerine yapılması ve akreditiflerin bu Bankaca açılması kararlaştırılmıştır. Müracaat sırasında herhangi bir nakdi teminat alınmadığı gibi ithalatçı vesikası da aranmamakta idi; sadece bağlantıyı gösteren proforma fatura veya teklif mektubunun ibrazı kâfi geliyordu.

Ancak bir müddet sonra liberasyon yolu ile ithalât taleplerinin tahminin çok üzerinde olduğu görüldüğünden Haziran 1959 başında Ticaret Bakanlığına neşredilen bir tebliğ ile liberasyon akreditiflerinin ithalât muamelelerine tavassuta yetkili, Merkez Bankasından gayri bankalar tarafından açılması kararlaştırılmıştır ve o zamandan beri de bu usul tatbik olunmaktadır.

Ağustos 1959 başında ilân edilen III üncü lota ile ilgili İthalât Talimatnamesinde bir yenilik olarak libere ithalâtın akreditifliden gayri vesaik ve mal mukabili ödeme şekilleri ile de yapılabilmesine müsaade edilmiştir.

Şubat 1959 ortasında ilân edilen IV ncü kotaya ait ithalât Talimatnamesi ile liberasyon listesinde yazılı malların APA ve serbest döviz sahalarından serbestçe ithali, anlaşmalı memleketlerden ise ilgili memleket kontenjan listesi ve o mal için listede tefrik olunacak meblâğlarla bağlı olarak ithali esası konulmuştur. Bu kotadan itibaren liberasyon listesine vaki müracaatlardan da %10 nisbetinde teminat alınmaya ve ithalâtçı vesikası aranmaya başlanmış, ancak resmî sektör bu kayıtlardan istisna edilmiştir. Yine bu tarihten itibaren liberasyon listesinden vesaik ve mal mukabili ithalâta bulunacak olanların, ithalât vesikası almadan önce, talep ettikleri dövizin Türk lirası karşılığının %50 sini yatırmaları mecburiyeti kanulmuştur.

Bundan sonra neşredilen V, VI ve VII nci kotalarla ilgili İthalât Yönetmeliklerinde liberasyon yolu ile ithalât rejiminde önemli bir değişiklik yapılmamış, yalnız VI ncü kotadan itibaren liberasyon listesinde yazılı malların sadece APA ve serbest döviz sahalarına dahil memleketlerden ithaline imkân verilmiş, liberasyon listesi anlaşmalı memleketler için bazı kayıt ve şartlarla dahi muteber kabul edilmemiştir. Yine bu kotadan itibaren sanayicilerin vesaik ve mal mukabili ithalâtında talep olunan dövizin Türk lirası karşılığının % 50 sini yatırmak mecburiyetleri kaldırılmıştır. VII nci kotadan itibaren sanayicilerin liberasyon listesinden yapacakları ithalâta %10 teminat aranması kararlaştırılmış ve bu tatbikat X uncu kota devresi başına kadar devam etmiştir.

17 Mayıs 1961 tarihinden itibaren liberasyon listesinden yapılacak ithalâta malın ithal müsaadesi tarihinden itibaren 6 ay zarfında fiilen ithali yerine, 6 ay zarfında gümrüklerimize getirilmiş olması usulü konulmuştur.

Bu usul IX uncu kota devresinden itibaren kaldırılmış, malların ithal müsaadesi tarihinden itibaren altı ay içinde fiilen ithali mecburiyeti yeniden konulmuştur.

IX uncu kota İthalât Yönetmeliği ile liberasyon listesinden yapılacak ithalâta vesaik ve mal mukabili ödemelerden ithalâtçıların mal bedelinin Türk lirası karşılığının %50 sini yatırma mecburiyetleri kaldırılmış ve XI inci kota İthalât Yönetmeliği ile de bu mecburiyet yeniden konulmuştur.

XIII üncü kota devresi başından itibaren liberasyon listelerinden yapılacak talepleri kısmak ve ithalâtı yıllık programda öngörülen seviyede tutabilmek gayesiyle bu listelerden yalnız akreditifli ödeme şekli ile ithalâta cevaz verilmiştir ve hâlen de bu usul caridir.

Yine XIII üncü kotadan itibaren sanayicilerin liberasyon listelerinden kendi sınıfl faaliyetlerine münhasır ihtiyaçları için ancak sıfat ve ihtiyaçlarının gösterir belgelerle ithalâta bulunabilmeleri usulü kaldırılmıştır.

Keza bu devreden itibaren sanayicilerin liberasyon listelerinde belirli mercilerin müsaadesine tâbi mallardan yapacakları ithalâtı da bir mutemet vasıtasıyla yapmalarına imkân verilmiştir.

XV inci kota devresi liberasyon rejimi bir öncekinin aynı olarak bırakılmıştır.

XVI ıncı kotada düşük teminatlı maddeler için alınan ithâl müsaadelelerinin başka malların ithalinde kullanılması yasaklanmıştır. Yine bu devrede memlekette imâl edilen ilâçların ham maddelerinin fiatlarını ithâlden önce kontrol ettirmeğe ve bu konuda gerekli tedbirleri almağa Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

XVII ncı kota devresinde, liberasyon listelerinde müsaadeye bağlı malların ithalinde 1000 doların altındaki ithalâtın da mutemet eliyle yapılması imkânı verilmiş ve kamyon ve kamyonetlerle aksam ve parçaların ithalinde Karayolları Genel Müdürlüğünce vize edilmiş proforma fatura aranması zorunluğu konulmuştur.

XVIII inci kotada müsaade belgelerinin muteber sayılmaları için taşıdıkları tarihten itibaren 10 gün içerisinde teminatının tesis edilmesi mecburi tutulmuş ve bu süre XIX uncu kotada 20 güne, XX inci kotada da 30 güne çıkarılmıştır.

Yine XVIII inci kota devresinde, müsaadesi alınan ve gümrüğe getirilen

malların her ikisi de liberasyon listelerinde bulunmadığı takdirde değişik gelen malın ithaline müsaade yetkisi gümrük idarelerinden alınarak Mal Değişikliği Komitesine verilmiş, bu yetki XIX uncu kota devresinde tekrar gümrük idarelerine verilmiştir.

XIX uncu ithal programı devresinde, Sanayi Bakanlığı müsaade belgelerinin tasdikli suretlerinin de ithal müsaadelerine eklenmesi mecburiyeti konulmuştur.

Hâlen uygulanmakta olan XXII nci ithal programı devresinde ithal müsaadelerinde malların Fob, Cf, CI veya Cif fiyatlarının belirtilmesi esası konulmuştur. Diğer bir değişikliğe göre, muayyen bir mal için muteber olduğu Merkez Bankası tarafından belirtilen ithal müsaadeleri başka bir mal ithalinde kullanılamaz.

Halen memleketimizde tatbik olunan liberasyon rejiminin ana hatlarını şöylece özetlemek mümkündür:

Yıllık ithal programlarının tahakkukunu sağlamak üzere bu programın bir kısmı olmak üzere liberasyon listeleri tesbit ve ilân olunmaktadır. Bu listeler APA memleketlerine ve aramızda iki taraflı anlaşma bulunmayan veya mevcut anlaşmaya bir ithal listesi ekli olmayan memleketlerden yapılacak ithalâta şamilidir.

Halen I ve II numaralı liberasyon listeleri olmak üzere iki liste yürürlükte. I numaralı listede yazılı mallar esas itibariyle talep elâstikiyeti fazla olmayan ve memlekete ithali zarurî, daha ziyade sanayie ait, ham ve yardımcı maddeleri, II numaralı liste ise birincisi dışında kalan libere maddeleri ihtiva etmektedir.

Liberasyon listelerinde yazılı ve halen tutarı bin kalemi aşan mallarla ilgili ithâl talepleri akreditifli ödeme şekline uygun olarak yetkili bankalara formüler bir mektupla yapılmaktadır. Bu müracaat sırasında nakdî teminat ve istenen dövizin Türk lirası karşılığının tamamı yetkili bankaya yatırılmakta ve bu bankaca ithâl müsaadesi formüleri ile birlikte döviz transferi isteminde bulunulmakta, Merkez Bankasıncı kuvertürün teminini müteakip ithâl müsaadesi verilmekte, bunun üzerine gerekli akreditif açılarak mallar ithâl olunmaktadır.

Liberasyon Listeleri Hacimleri:

Kota sistemi içerisinde liberasyona ilk defa II inci kota devresinde başlanılmış olmakla beraber bu devredeki tatbikat yedek parçalar ve bir kısım sanayi ham maddeleri olmak üzere çok mahdut sayıda mallara ait bulunuyordu.

Liberasyon listesi madde adetleri itibariyle asıl III üncü kotadan itiba-

ren genişlemeğe başlamıştır. Filhakika bu kota devresinde, evvelce libere edilenlerle birlikte, 344 kalem maddenin serbestçe yurda ithaline müsaade edilmiştir.

Bu devrede liberasyon ile global kota arasında muhtelif bir sistem olan otomatik tahsis usulü de ihdas edilmiş, bu usule IV. kotada da devam edilmiş ve Ekim 1960 başında V inci kotanın ilânı ile beraber bu sisteme son verilerek otomatik tahsis listesinde yazılı önemli malların hepsi liberasyon listesine alınmıştır.

Şubat 1960 ortasında IVüncü kotanın ilânı ile beraber liberasyon listesi biraz daha genişletilmiştir. İç ve dış lâstikler, makine yağları, ziraî mücadele ilâçları ham maddeleri, mensucat boyaları, antibiotikler, sun'î gübre, kanaviçe, jütten çuval, demir ve çelik çemberlikler, teneke levha, halitalı ve yüksek karbonlu çelikler, nikel, kalay ve alüminyum gibi madenlerden çubuk, profil, tel, saç ve levhalar, çay, DDT, mantar, kraft kâğıdı, naylon ağ ipliği ve balık ağının ithali bu devrede libere edilmiştir.

Ekim 1960 başında ilân edilen V inci kotada ithali serbest bırakılan mallar 525 kaleme çıkarılmıştır. Başta akaryakıt olmak üzere şeker pancarı tohumu, ihracaatçıların bir kısım ambalaj maddeleri ve malzemesi, göztaşı evvelkilere ilâveten bazı sanayi ham maddeleri, sigara kâğıdı ve elektrikli ölçü âletlerinin liberasyonu bu devreye rastlamaktadır.

Tasarruf temini gayesiyle IV üncü kota devresinde 22 Haziran 1960 tarihinde liberasyon listesinden çıkarılıp global kotaya alınan 30 kalem maddenin hemen hepsi bu devrede tekrar liberasyon listesine alınmıştır.

4 Ocak 1961 tarihinde VI ncı kotanın ilânı ile beraber liberasyon listesi hacmi 561 kalem malı ihtiva edecek surette genişletilmiştir. Kamyon, merinos, tıbbî ve sentetik kauçuk, ham deriler, saçlar, matbaa mürekkehi, sentetik ve sun'î iplikler, dezenfekte edici ve haşeret öldürücü müstahzarlar, fizik ve kimyaya ait âlet ve cihazlar ve bazı yeni sanayi ham maddelerinin ithali de bu devrede libere edilmiştir.

Temmuz 1961, Ocak 1962 ve Temmuz 1963 başlarında ilân olunan VII, VIII ve IX uncu kotalarda liberasyon listesi muhtevası hemen hemen aynen muhafaza edilmiştir.

Ocak 1963 başında X uncu kotanın ilânından itibaren liberasyon listesinde hiss olunur daraltmalara gidilmiştir. 6 ton ve daha fazla safi yük taşıma kapasiteli kamyonlar, iç ve dış lâstikleri ve mamûl petrol gibi önemli maddeler bu devreden itibaren liberasyon listesinden çıkarılmıştır.

Bu devrede liberasyon listesi yıllık olarak ilân edilmiş olmakla beraber 4 Temmuz 1963 tarihinde XI inci kotanın ilânı ile beraber önemli bir mad-

de olarak yıkamış ve karbonize edilmiş yün merinos da liberasyon listesinden çıkarılmıştır.

4 Ocak 1964 tarihinde ilân olunan XII nci kota ile liberasyon listesi geniş bir revizyona tâbi tutulmuş ve ithali libere olan mallar, teminat nisbetleri değişik üç ayrı listede yer almıştır. Bu kotadan itibaren liberasyon listelerinden çıkarılan bellibaşlı maddeler şunlardır:

Dekape saclar, ham çinko, mensucat makineleri ve dikiş makineleri ve müteferrik aksam ve parçaları, göztaşı, motorlu kara nakli vasıtaları, şasi, bagaj yeri, çamurluk ve kapıları, kopra, sair boyayıcı maddeler, bakalize karton, sigara kâğıdı, varis çorapları ve dizlikleri, elektrik ampul camları, ferro krom, demir veya çelikten bantlar ve şeritler, her nevi testere ağızları ev tipi buz dolapları aksamı, alıcı ve verici radyo cihazlarının tamamen demonte aksam ve parçaları, elektrik makine, cihaz ve tesisleri için izole edici parçalar, elektrik sayaçları, gramofon, diktafon ve ses kaydetme cihazlarının sair aksam ve parçaları, dolma kalem yedek parçaları ve teferruatı.

Bu arada başka bir tahdit tedbiri olarak da kanaviçe, jütten çuval, elektrolitik teneke levha, galvanizli teller, ham alüminyum, alüminyumdan yaprak ve şeritler, ziraat mücadele püskürtme ve tozlama cihazlarının ithali muhtelif mercilerin müsaadesine tâbi tutulmuştur.

Bütün bu tedbirlere rağmen devre sonuna doğru liberasyon listelerinden ithâl taleplerinin çok artmakta olduğu görüldüğünden çıkarılan bir kararname ile 18 Haziran 1964 tarihinden itibaren yeni ithâl programının ilânına kadar liberasyon listesinden yeni müracaat kabul edilmemiştir.

Temmuz 1964 başında ilân edilen XIII üncü kota ile liberasyon listesi yeniden önemli bir revizyona tâbi tutulmuş ve ithali libere olan mallar bu kerre iki ayrı listede yer almıştır. XIII üncü kotadan itibaren liberasyon listesinden çıkarılan bellibaşlı maddeler de şunlardır:

Muhtelif kimyevi gübreler, selofan kâğıdı, kraft kâğıdı, karbon kâğıtları, demir ve çelikten saclar, teneke levha, formik asit, matbaa mürekkepleri, infilâki önleyici müstahzarlar, kara nakil vasıtaları için lâstik zırh, halitalı ve yüksek karbonlu çelikler, toprağı hazırlamak, işlemek ve ekmek için ziraat makine ve cihazları, hasat ve harman makineleri, elektrik motor ve jeneratörleri ve aksam ve parçaları, sentetik ve sun'î devamlı elyaftan iplikler, kirli yün merinos, emniyet camları ve kırılmaz camlar, alüminyum yaprak ve şeritler, çukurlaştırma, istanpalama ve diş açma alet ve makinelerinin değışebilen âletleri, brülörler ve otomatik ocaklar, self ve reaktans bobinleri, bisiklet ve benzerleri ile motorlu kara nakil vasıtalarının elektrikli cihazları, cam silicileri, elektrik kondansatörleri, ısıtıcı olmayan rezistanslar, potansiyometreler ve reostalar, motosiklet, motorsuz bisiklet ve malûl arabalarının

aksamı, parça ve teferruatı, jeodezi, topoğrafya ve arazi ölçme aletleri, tababet, cerrahlık, dişçilik ve veterinerliğe mahsus alet ve cihazlar, X şualı cihazlar ve diğerleri, mayi ve gaz ölçme ve kontrol cihazları, ölçü, muayene, kontrol, tanzim ve tahlil işlerinde kullanılan elektrikli veya elektronik alet ve cihazlar.

Ocak 1965 başında ilân olunan XIV üncü kota liberasyon listeleri XIII üncü kota devresine ait listelerin hemen hemen aynıdır.

Temmuz 1965 başında ilân olunan XV inci kota liberasyon listelerinden çay, difenilli kâğıtlar, tabii ve sentetik mesinalar, galvanizli teller, alüminyum etiketler, lâke teneke levhalar çıkarılmış, buna mukabil çekirdeksiz kuru üzüm ihzarında kullanılan müstahzarlar, petrol üretiminde kullanılan kimyevi müstahzarlar, V kayışları, alüminyum ince yaprak ve şeritler, ham kalay listelere ilâve edilmiştir.

Ocak 1965 başında ilân olunan XVI ncı kota liberasyon listelerinden önemli kalem olarak motorlu kara nakil vasıtalarının dahilde yapılan birçok aksam ve parçaları çıkarılmış, buna karşılık potasa, selofan kâğıdı, sun'î grafit, flüorit cevheri, tel çekme haddeleri listelere ilâve olunmuştur.

XVII nci kota liberasyon listeleri muhteva bakımından hemen hemen XVI ncı kotanın aynı olarak bırakılmıştır.

Ocak 1967 başında ilân olunan XVIII inci kota liberasyon listelerinin karakteristiği, liste muhtevalarında önemli bir değişiklik olmadığı halde, bir çok kalemlerin ithalinin Sanayi Bakanlığı müsaadesine tâbi tutulmasıdır.

Bu suretle liberasyondan aşırı taleplerin önleneyeği düşünülmüştür. Bu arada motorlu kara nakil vasıtalarının yedek parçalarının ithali de Sanayi Bakanlığı müsaadesine bağlanmış, fakat kısa süre sonra bundan vazgeçilmek zorunda kalınmıştır.

Temmuz 1967 başında yayımlanan XIX uncu kota liberasyon listeleri, memlekette yapılan bir kısım yedek parça ve ufak sanayi mamullerinin çıkarılması hariç, bir önceki listelere nazaran önemli bir fark göstermemektedir.

Ocak 1968 başında ilân edilen XX nci kota liberasyon listeleri hemen hemen bir öncekilerin aynıdır ve XXI inci kota devresinde de aynı listeler yürürlükte bırakılmış, başka bir deyimle 1968 yılı liberasyon listeleri yıllık olarak uygulanmıştır.

Ocak 1968 başında yayımlanan XXII nci ithâl programında da liberasyon listelerinin bir yıllık süre ile yürürlükte olması kararlaştırılmıştır. Bu listelerde yapılan belli başlı ilâveler kabuksuz yer fıstığı tohumu, vitamin F, nitrojen gazı, Sanayi Bakanlığı müsaadesi ile dış ve iç lastikler, yine bu Bakanlık müsaadesi ile sentetik devamlı elyaftan iplikler ve poliester esaslı sentetik elyaf ve yağ keçeleridir. Listelerden çıkarılan her hangi bir önemli madde yoktur.

Teminat Nisbetlerinin Seyri:

Yukarda bir vesile ile değinmiş olduğumuz üzere, Mayıs 1959 ortasın-

da kota sisteminde ilk defa liberasyona giderken müracaat sırasında evvelâ hiç bir teminat istenmemiş, fakat kısa bir süre sonra bu usulden vaz geçilmiştir.

Ağustos 1959 başında III üncü kota ile beraber liberasyon yolu ile ithâl taleplerinde % 10 nisbetinde nakdî teminat alınmaya başlanmış ve bu nisbet X uncu ithâl programının ilân edildiği Ocak 1963 başına kadar aynı kalmıştır.

15 Mart 1960 tarihinden itibaren teminatların nakit yerine banka teminat mektubu şeklinde de tesis edilebilmesine imkân verilmiştir. 3 Ekim 1960 tarihinde V inci kota devresinden itibaren nakit veya banka teminat mektubuna ilâveten Devlet tahvili olarak da teminat tesisi kabul edilmiştir. 4 Temmuz 1961 de VII nci kota devresinde teminat olarak banka teminat mektubu alınması usulü kaldırılmış, VIII inci kotada yeniden bu usule cevaz verilmiş, IX uncu kotada bu usul tekrar kaldırılmış, nihayet XI inci ithâl programı devresinden itibaren teminatın yalnız nakit olarak tesisi kararlaştırılmıştır ve hâlen de bu usul tatbik olunmaktadır.

X uncu kota ile liberasyonda teminat nisbeti % 20 ye çıkarılmış, bu nisbet XI inci kotada % 30 olmuş, Ocak 1964 başından itibaren XII nci kota ile teminat nispetleri I, II ve III numaralı listeler itibariyle % 50, % 60, ve % 70'e çıkarılmış, Temmuz 1964 başından itibaren teminat nispetleri I ve II numaralı listeler itibariyle % 70 ve % 100 olmuş ve bu nisbetler Ocak 1969 başına kadar aynı kalmıştır. Bu tarihten itibaren de nakdî teminatlar I numaralı liste için % 100'e, II numaralı liste için de % 120 ye çıkarılmıştır.

Bu arada, motorlu kara nakil vasıtaları yedek parçaları ithalâtında teminat nisbeti XVIII inci kotanın ilân edildiği 4.1.1967 tarihinden itibaren % 125'e çıkarılmış ve bu nispet Ocak 1969 başından itibaren de % 150 olmuştur.

Liberasyonda nakdî teminat uygulamasında düşük nisbet iki grup madde için câridir; 4.1.1966 tarihindenberi muhtelif kimyevî gübreler ile kompoze gübreler ithalâtında % 20, 4.7.1965 tarihindenberi de damızlık hayvanlar ithalâtında sadece % 1 nisbetinde nakdî teminat alınmaktadır.

Teminatların ancak fiilî ithalâtı müteakip ilgililere iade edildiği düşünülmünce yukarılarda açıklanan yüksek nispetteki teminatların liberasyon yolu ile ithalâta ne derece ağır bir nakdî külfet olduğu kolayca anlaşılır.

Liberasyon Listeleri Tahakkukatı:

İthalâta kota sisteminin kabulünden bu yana ilân olunan liberasyon listelerinin öngörülen hacimleri ile bunlardan verilen ithâl müsaadelerinin tutarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Liberasyon

Kota çevresi	Öngörülen Hacim (Milyon dolar)	Tahakkuk Eden (Milyon dolar)
II	25	24,2
III	30	29,4
IV	75	74,1
V	40	46,3
VI	110	111,2
VII	85	127,1
VIII	140	160,4
IX	125	213,9
X	105	122,3
XI	105	131,2
XII	100	117
XIII	71	123
XIV	130	123,5
XV	120	150,8
XVI	135	149,8
XVII	135	182,9
XVIII	170	153,5
XIX	170	185,8
XX	175	164
XXI	185	192,7

SONUÇLAR :

1 — Gerek Mayıs 1959 tarihindenberi tatbik olunan liberasyon rejimi gerek ilân edilen liberasyon listelerinin hacim ve muhtevaları hakkında yu-karıdanberi yaptığımız izahlardan anlaşılacağı üzere, ikinci liberasyon tecrü-besine evvelâ teennî ile başlanmış, liste muhteviyatı safha safha genişletilmiş ve 1962 yılının ikinci altı ayı sonunda liberasyon hacmi en yüksek seviyesine çıkmıştır.

1963 yılı başından itibaren Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı tatbika-tına başlanması ve plânda ithâl listelerinden belirli miktarda ithalât yapılma-sının öngörülmesi nedeniyle ithalâtın bu hacmin üzerine çıkmamasını temin için bir taraftan liberasyon listesi muhtevasında daraltmalar yapmak, diğer taraftan bunu takviye edecek mahiyette teminat artırmak, karşılık tesisi mec-buriyeti koymak, teminatları nakit olarak almak gibi moneter tedbirler koy-mak yollarına gidilmiştir.

2 — Bu uygulama sırasında, liberasyon hacmini ithâl programında ön-görülen seviyede tutmak gayreti ile teminat nisbetlerinin anı olarak artırıldı-ğı veya liberasyon listelerinden ithalât için bir süre yeni müracaatlar kabul edilmediği devreler olmuştur.

Bahis konusu durdurmalar XII nci kota devresinde 15 gün, XVII nci kota devresinde 12 gün, XIX uncu kota devresinde 33 gün ve XXI inci ko-ta devresinde 45 gün sürmüştür.

Bu hal ise ithâl programı devreleri sonuna doğru ithâl taleplerinin fazlasıyla artması sonucunu doğurmuştur.

3 — Hâlihazırda uzunca bir süredenberi liberasyon listelerinde kayıtlı maddelerde önemli bir değişiklik yapılmamakta olduğu halde, kotalardan getirilmesine imkân bulunamayan malların liberasyon listelerindeki ifade ve ibarelerden istifade suretiyle yurda ithâl edildiği görülmektedir. Bu hususa en belirli misâl olmak üzere her nevi yedek parçaların ithalâtındaki devamlı ve aşırı artış gösterilebilir. Bilfarz altı aylık bir ithâl programı devresinde «motorlu kara nakil vasıtalarının aksam, parça ve teferruatı» adı altında 34 milyon dolardan fazla ithalât yapılmıştır.

4 — Liberasyon yolu ile ithalât hacmini kontrol altına almak gayesi ile, ithâli bir merciin müsaadesine bağlanan maddeler gittikçe artırılmıştır; bunun ise ithalâta liberasyon usulü ile ne derece bağdaşabilir olduğu bittabiî tetkike değer.

5 — Liberasyonun geniş bir şekilde tatbik olduğu 1961 yılı başından bu güne kadar edinilen tecrübelerin sonuçlarından birisi de, gerek liste muhtevalarında yapılan daraltmaların, gerek moneter tedbirlerin liste hacmi üzerinde mütenasiben tesir etmekte oluşudur. Başka bir deyimle, ilk bakışta zannedildiği gibi, belirli maddeleri liberasyon listesinden çıkarmakla liste hacminde o miktarda tasarruf mümkün olmamakta, ithâl talepleri bu defa başka maddelere teveccüh etmektedir.

Moneter tedbirlerin tesirleri de aynı şekilde bidayette tahmin olunan nisbette olmamaktadır.

Sonuçların bu şekilde tahakkukunda bir taraftan memleketin ithâl ihtiyacının, diğer taraftan ithalât ticaretinin gerek sermaye sahipleri gerek bankalar için en kârlı ticaret sahalarından birisi olmasının etkili bulunduğu şüphesizdir.

6 — Gerek liberasyon listelerine dahil maddeler adedinin tahdidine, gerek alınan rejim tedbirlerine ve nakdi tedbirlere rağmen liberasyon hacminin bazı hallerde devre başında öngörülen hacme nazaran çok yüksek miktarlarda tahakkuk ettiği görülmüştür. Bu hal IX, XIII ve XVII nci kota devrelerinde bilhassa belirgin şekildedir, ve tahakkuklar tahminlere nazaran 50 ilâ 90 milyon dolar tutarında fazladır.

Diş ticarete liberasyonun memleketimizdeki bu ikinci tatbikatından şimdye kadar edinilen tecrübe bunun ne derece hassas bir mekanizma olduğunu ve atılacak adımların ne kadar ölçülü ve hesaplı olması icabettiğini bir kere daha göstermiş bulunmaktadır.

Sizin Bankanız

H
TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

DAĞ 2

(Basın: 60373 - A - 21936)

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O.

Sermayesi : 500 milyon T.L.
hertürlü

BANKACILIK
hizmetleri
ayrıca

İŞLETMELERİ

İstanbul Liman İşletmesi - Denizyolları İşletmesi - Şehir
Hatları İşletmesi Haliç Tersanesi - Camialtı Tersanesi -
Hasköy Tersanesi - İstinye Tersanesi - Kıyı Emniyet
İşletmesi - Gemi Kurtarma İşletmesi - İzmir İşletmesi
Alaybey Tersanesi - Vangölü İşletmesi - Trabzon İşlet-
mesi - Giresun İşletmesi

TURİSTİK TESİSLERİ

Yalova Kaplıcaları - Liman Lokantası
Liman Cafeteria

(Basın: 60181)

1969 yılında da

Boru, Profil ve Soğuk çekme Bant tesislerimizde imal edilen yüzden fazla çeşitle resmi ve hususi sektörün hizmetindeyiz.

SANAYİ BORULARI
DKP (Soğuk çekilmiş banttandır)

EBADI mm.

13X1	40X1.50
16X1	42X1.20
17X2	42X1.50
19X1	45X1.20
21X1	45X1.50
25X1	48X1.50
25X1.2	51X1.50
25X1.50	51X2
25X2	60X1.5
32X1	60X2
32X1.20	63X2
32X1.50	76X1.50
35X1.20	76X2
35X1.50	89X1.50
38X1.20	89X2
38X1.50	114X2
40X1.20	

SİYAH BORULAR

EBADI mm.

17X2.25	49X3.2
21X2.6	60X3.6
27X2.6	76X3.6
33.5X3.2	89X4
42X3.2	114X4.5

SİPARİŞ ÜZERİNE İMAL EDİLEN BORULAR

EBADI mm.

120X1.5 mm. İla 5 mm.	
93X1.5 »	»
152X1.5 »	»
168X1.5 »	»
194X1.5 »	»

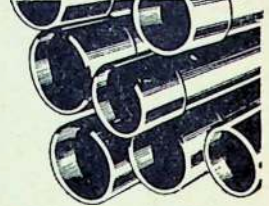
PROFİL BORULAR (DKP)

EBADI mm.

10X10X1	20X40X1.50
10X20X1	30X30X1.20
15X15X1	30X30X1.50
10X30X1	25X40X1.50
15X25X1	32X32X1.20
20X20X1	32X32X1.50
20X30X1	40X40X2
20X30X1.2	30X50X2
25X25X1	40X60X2
25X25X1.20	50X50X2
20X40X1.2	

KALIN PROFİL BORULAR (SİYAH)

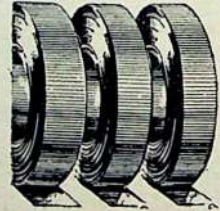
40X60X2.60	İla 4 mm.
50X50X2.60	» 4 mm.
60X60X2.60	» 4 mm.
60X80X2.6	» 4 mm.
100X100X2.6	» 4 mm.

SU VE GAZ BORULARI

TSE 301 (ISO 865 orta, BS 1287 orta, 1957 ve DIN 2440)
NFE 20035'orta - 1650 boruları m.kabulütle

Tanım	İç Çap (mm)	Çıkı (mm)	Ölçü (mm)	Ölçü (mm)	Ölçü (mm)
1/2"	16	21.3	2.65	1.220	1.230
3/4"	20	26.9	2.66	1.680	1.690
1"	26	33.7	3.26	2.440	2.460
1 1/4"	32	42.4	3.25	3.140	3.170
1 1/2"	40	48.3	3.28	3.610	3.650
2"	50	60.3	3.68	4.500	4.540
2 1/2"	65	76.1	3.65	5.610	5.630
3"	80	88.9	4.05	6.470	6.540
4"	100	114.3	4.50	8.120	8.200

BANTLAR

Kalınlıklar

0.30	1.00
0.40	1.20
0.50	1.50
0.60	1.75
0.70	2.00
0.80	
0.90	

Genişlik: 8 mm. den 400 mm. ye kadar

BORU SANAYİİ

ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

SERMAYE VE İHTİYATLAR: 30.000.000.- TL.

YATIRIMLARIN TUTARI : 37.000.000.- TL.

(1968 sonunda)

Tophane, Salıpaazarı Han Kat 8 İSTANBUL

Tel: 49 00 02 - 49 00 03

(İlançılık: 1507)

İŞLERİN BEYNELMİLELLEŞMESİ (*)

Yazan : Jacques FOUCHIER

Çeviren : Alp GÜRUS

Her şeyden önce «İşlerin Beynelmilleşmesi» nden neyi kastedtiğimi belirtmeyi zorunlu görüyorum. Bu deyim kullanırken, menşei oldukça eski olmakla birlikte son yıllarda süratli bir gelişme gösteren bir olaydan söz etmek istiyorum. Bu olay, ulusal sınırları aşan çapta ve bir çok ülkede filyal şeklinde yerleşme istidadı gösteren büyük teşebbüslerin kurulmasıdır. Şunu da ayrıca belirtmek isterim ki, bu sorun iki şekilde ortaya çıkmaktadır; bir yandan, gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerde, öte yandan, gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerde.

Bugün, kuzey yarım küresinin sanayileşmiş ülkeleri arasındaki ilişkilerden bahsetmekle yetineceğim. Zira, zannımca, en kompleks sorun, gelecek yıllarda bizi çözülmesi en güç problemlerle karşı karşıya bırakacak olan konu, bu bölgedeki sanayileşmiş ülkeler arasındaki ilişkilerin çerçevesi içinde yer almaktadır.

Bu bir seri problemin taşıdığı önemi bilhassa son zamanlarda katıldığım bir konferansta daha iyi anladım. Bu konferansta, kendi ulusal çıkarlarına ve Atlantığın bu veya öteki yakasında yerleşik olmalarına göre, zorunlu olarak, değişik fikirlere sahip bulunan kimseler arasında bir görüş birliği tesis etmenin güçlüklerine yakinen şahit oldum.

Görüreceğimiz problem, modern ekonomiye özgü bazı teknolojik ve ticarî temel eğilimler dolayısıyla günümüzde gittikçe önem taşımaktadır.

Bu eğilimlerin doğurduğu sonuçları, şu olayla ilgili çok önemli bir faktör ağırlaştırmaktadır: Çok uluslu veya dünya şirketleri olarak tanımlanabilecek olan şirketlerin onda sekizinin idare merkezi Birleşik Amerika'dadır. Şu halde gerçek manasile çok taraflı bir sorun bahis konusu değildir. Bünyesi, bütün genişliğiyle bir yönde yoğunlaşmış olan ve bu yüzden analizinde çok büyük yorum farkları bulunan bir sorun bahis konusudur.

Bazıları, bu büyük teşebbüslerin millî sınırlar içindeki yerleşmelerinin yarattığı sorunları ekonomik etkenlik açısından ele almaktadırlar. Tabiiatle

(*) La Banque Dergisinin Ekim 1968 sayısında baş yazı olarak yayımlanmıştır.

bu şekilde düşünöner hakim ekonomilerin temsilcileridir. Diğerleri ise, sorunların politik cephesi üzerinde durmakta, konuyu bağımsızlığın korunması yönünden mütalâa etmektedir. Bu sonuncular da bağılı ekonomilerin temsilcileridir. Görüldüğü gibi, problem çok yönlüdür ve gelecek yıllarda daha da komplike bir hâl alma istidadındadır. Şunu da ilâve edeyim ki, bu problem karşısında devletin rolü kadar bankaların ve malî araçların rolleri de önemlidir.

Sorunun Ekonomik Yönden Görünüşü Nasıldır?

Benim anladığım manâda işlerin beynelmilleşmesi elbetteki bir günde gerçekleşmemiştir. İlki, uluslararası ham madde ticareti olmak üzere birçok merhale aşılmıştır. Bunu takiben ve uzun süre mamûl maddeler ihracatı millî sanayiler için sadece destekleyici bir pazar durumunda kaldı. Sonraları, harpten sonra mübadelelerin gittikçe serbestleşmesi sonucunda Dünya ticaretinin süratle gelişmesine şahit olduk; 1938 de 27 milyar dolar civarında olan dünya ticareti 1958 de 112 milyar dolara, 1968 de 240 milyar dolara yükseldi.

Bu merhalenin aşılmasında, biri teknik, diğeri ticarî alanda olmak üzere, iki eğilimin etkisiyle sınıf faaliyetlerin Dünyaya yaygın bir hal almasına amil olan faktörler önemli bir rol oynadı. Bu eğilimler de ulaştırma, telekomünikasyon ve elektronik alanlarındaki devrimler sayesinde ortaya çıktı.

Bu eğilimin ilki, ihtiyaçların geometrik bir hızla artmasına karşılık Dünyadaki kaynakların aynı şekilde çoğalmayışı dolayısıyla, gerek beşerî, gerek ham madde ve gerek ileri teknoloji alanlarındaki kaynakların dünyasal bir strateji ile kullanılması zorunluğundan ileri gelmektedir. İleri teknolojiyi kullanan bütün büyük işler, gerçekte, yeni bir mamûlün yaratılabilmesi için gerekli büyük etüd masraflarını, ancak hesaplarını bir dünya piyasasına göre yaptıkları takdirde amorti edebilirler. Kaynakların kullanılışı ile ilgili bu dünyasal stratejinin yürütülmesi elbetteki sadece bütün dünyaya yerleşmiş büyük kumpanyaların kapasitesi dahilindedir.

Şimdi sırası gelmişken, ikinci eğilimden söz etmek istiyorum; yeni bir mamûlün hazırlanması bahis konusu olduğı zaman, piyasaların ticarî bir faaliyetle tedrici bir şekilde kazanılmasına çalışılır. Mamûllerin asıl ihtiyaçlara, ulusal pazarların özelliklerine sürekli bir şekilde uygunluğu zorunludur, bu ise ancak mahallî bir yerleşme ile mümkün olabilir. Bu konuda sizlere M. Ambroise Roux'nun çok ilgi çekici bir konuşmasını nakletmek isterim:

Gelecek, büyük çapta ihracatta değildir. Gelecek, şüphesiz bir ihracat hareketi demektir; fakat özellikle büyük işletmenin sınırlar dışına göç etmesidir. Niçin? Çünkü, piyasanın en iyi analiz edileceğı yer yabancı ülkedir. Keza mamûllerinin ve satış usullerinin en iyi adapte olacağı yer de orasıdır. Resmî makamların bu zorunluluğı tam manasile kavradığına kani değilim. Bazan bir fabrika kurmak maksadile Fransız bayrağını yabancı ülkelere götürmek, bir sermaye kaçakçılığı olarak kabul edilmiştir. Halbuki, bu hareket ilerlememizin anahtarıdır ve

Fransızlar tabiaten buna yatkın değildirler. Yabancı dilleri kolayca konuşamadıkları gibi sınırları aşmasını da pek sevmezler. Bruxelles onlara Lyon'dan, Milano, Nice'den daha uzak gelir.»

Fransızların kabul etmekte geciktikleri bu gerçekleri Amerikalılar uzun bir süredir anlamışlardır. 1950 de Amerikalıların bütün yabancı ülkelerdeki yatırımlarının toplam muhasebe değeri 11,8 milyar dolara baliğ olurken Avrupa'nın yatırımları 1,8 milyar dolardan ibaret kalmıştır. 1960 da, bu yatırımlar, 7 milyarı Avrupa'ya ait olmak üzere 33 milyara; 1966 da ise 16 milyarı Avrupaya ait olmak üzere 54 milyara yükselmiştir. Aynı yılda Avrupa Ekonomik Topluluğundaki Amerikan filyallerinden dokuzunun iş hacmi 38 milyar frank'a işçi adedi ise 330.000 kişiye baliğ olmaktadır. Bu, Amerika yönünden gerçekleştirilmiş büyük çapta bir harekettir.

Buna karşılık, Avrupa'nın kendi bünyesinde, uluslararası hareket Hollanda hariç, son derece ufak çaptadır. Halbuki bu gün için şöyle bir gelişme karşısında bulunuyoruz:

Ulusal büyüklükteki Avrupa firmaları mevkilerini ancak kendi aralarında birleşmek suretiyle koruyabileceklerini anlamak zorundadırlar. Fransa'da Pechiney, Michelin, Saint Gobain, L'Air Liquide ve daha bir çokları bunun birer örneğini vermişlerse de bu hareket Avrupa dışına çıkamamıştır.

Fransanın yabancı ülkelere yapmış olduğu yatırımlar son zamanlarda artmıştır, fakat bunlar bilhassa Avrupa'ya yönelmiştir. Amerika Birleşik Devletlerine yapılan yatırımlar zayıf kalmıştır. 1962 - 1966 seneleri arasında yapılan 7,4 milyar franklık yatırımın 5,7 milyar franklık kısmı Müşterek Pazar ülkelerine, 346 milyonluk kısmı ise Birleşik Amerika'ya yapılmıştır.

Bu temel gerçekler karşısında takip edilecek yol ne olmalıdır? Birinci yol, dünya çapındaki etkinliği bir ön zorunluk olarak kabul etmek icap eder; yalnız uluslararası çapta faaliyet gösteren şirketler dünyanın ekonomik kaynaklarını kapsayan stratejiyi optimum seviyede yürütebilirler. Bu şartlar altında şu sonuca varılmaktadır: Bu nevi teşebbüslerin çoğalmasını teşvik etmek dünyanın ekonomik gelişmesinin temel bir şartıdır. Bu görüşü destekleyen şahsiyetler, özellikle Amerikalılar, dünya teşebbüslerinin gelişmesine karşı gelen başlıca engelleri, millî devletlerin arkaik olarak nitelenen nizamları ile ilgili görmektedirler.

Bununla beraber Atlantığın öbür yakasında ne şekilde görülürse görülürse görülsünler bu nizamlar bir vakiadır ve kısa zamanda ortadan kalkmaları beklenemez. Bu bakımdan, asıl önemli olan uluslararası teşebbüslerde bunlarla anlaşmazlığa düşülmemesi ve koyu milliyetçi reaksiyonlardan kaçınılmasıdır.

Bu yönden, millî devletleri uluslararası teşebbüslerden çekinmeye sevk eden sebepler ciddidir. Gerçekten bunlardan bazıları orta çapta bir devletle kıyaslanabilecek bir büyüklüğe sahiptir. Büyük kumpanyalardan meselâ General Motors ve Standard Oil'in iş hacimleri sırasıyla 20 ve 14 milyar dolar-

dır. Belçika ve Hollanda'nın milli gelirleri ise sırasile 18 ve 19,5 milyar dolardan ibarettir.

Demek oluyor ki, bazı uluslararası büyük teşebbüslerin ekonomik kudreti, orta çapta bir devletle kıyaslanabilecek seviyededir. Bu yüzden bir takım egemenlik problemlerinin çıkmaması mümkün değildir. Özellikle, devletler bir çok ülkeye yerleşmiş olan ve aralarında da muhtemelen rekâbete giren bu çapta işlerin neticede tamamen kendi kontrollerinin dışına çıkmasından korkabilirler.

Biz Katolik Kilisesi inkişafının Avrupa devletleri için asırlar boyu ortaya çıkardığı soruna benzer bir durumla karşı karşıyayız. Gerçekten, bu devirde devletler, kendi topraklarında devanlı müesseseler kuran, bunlar aracılığıyla faaliyette bulunan bu devletlerin yerli halkı kanalıyla sınırlarının ötesinde doğmuş bir ahlâk ve hayat anlayışı uygulayan bir dış hareket karşısında bulunuyorlardı. Bir bakıma, şüphesiz, tamamen farklı ve çok daha az ulvî bir din adına, Birleşik Devletler halen Avrupa'da bir çok müesseseler kurmakta, belirli bir doktrin yaymakta, rakip değil, fakat şirket müdürleri atamakta, meselâ kendilerine sadık olmayanlarla ticaret yapmamak gibi yasaklama fetvaları çıkartmakta ve başka bir ülkede yerleşmiş kurumlara da bunları empoze etmek istemektedirler.

Böyle bir durumun sonuçları gerek ekonomik, gerek malî alanda önemli olabilir. Nitekim şu sıralarda Amerikan makamlarında beliren yabancı ülkelerde yerleşmiş filyallerinin kârlarının Amerika'ya getirilmesini isteme eğilimi bunu doğrulamaktadır. Nihayet, ülkelerimizin her birinde çalışan çok sayıdaki işçilerin kaderi kendi ülkelerimizin değil, fakat yabancı karar organlarının aldıkları kararlardan müteessir olabilir. Bu bakımdan er veya geç, ilgili ülkelerimizin ekonomik ve sosyal şartlarını değiştirmeye muktedir ülke dışı böyle bir kuvvete karşı reaksiyonların ortaya çıkması kaçınılmaz bir zorunluluk olacaktır. Bu güne kadar bu fiili duruma karşı en kuvvetli reaksiyonu Kanada göstermiştir. Bu reaksiyonlar özellikle Birleşik Devletler Hükûmeti Kanada'da yerleşmiş bütün Amerikan firmalarına «Trading with the enemy act» ı uygulamak istedikleri zaman ortaya çıktı. Kanada Hükûmeti, Çin ve Rusya ile önemli ekonomik ilişkilerini devam ettirmek istediği halde, Amerikan Hükûmeti, bu ülkedeki bütün Amerikan filyallerine (ki, Kanada Endüstrisinin yarısını teşkil eder) aldığı bazı kararları empoze edeceğini bildirdi. Bu sıralarda, ortaya çıkan sorunları incelemek üzere teşkil edilen özel bir komisyon bir rapor tanzim etti: Gordon Watkins Raporu. Bu rapor bu konuda başvurulacak ilgi çekici bir vesikadır.

Bu şekilde ortaya çıkan sorunun çözüm yolları nelerdir? Çözüm yolları evvelâ Devletlerin danışıklı hareketidir.

Bu konuda, ilk olarak, uluslararası para probleminin çözülmesi için gerekli hareketleri hatırlamamak mümkün değildir. Para probleminde Avrupa'daki uluslararası teşebbüslerin yatırımları ile ilişkili olarak değinildiği va-

kit genel konularda esasen mevcut olan görüş ayrılığı daha da sivrileşmektedir.

Amerikan ödeme dengesindeki açıkların esas amili Avrupa'lılara göre Avrupa'daki Amerikan yatırımlarıdır. Amerika'lılar ise bu açığı Vietnam Harbi ile ilgili görmektedir. Herkes fenalığın sebebini kendisini en fazla meşgul eden tarafta bulmaktadır. Her ne olursa olsun Amerika'lılar haklı olarak doların kıymetini tamamen koruduğu düşüncesindedirler. Çünkü, Amerikan endüstrisi, dolar karşılığında Avrupa mallarının fiyatları kadar mustakar fiyatlarla mal temin etme gücünü korumaktadır. Ve bu gücü koruduğu sürece, onlara göre, dolar için herhangi bir problem olamaz. Bu doğrudur. Fakat bu günkü para sisteminin tamamile tek taraflı bir unsuru ihtiva etmekle olduğu hususu da bundan daha az doğru değildir. Buna kani olmak için şu suali sormak kâfidir: Amerika'ya yaptığımız yatırımlar karşılığında devamlı bir şekilde Avrupa dövizini kazandırdığımızı göre Birleşik Devletlerde yatırım yapmak Avrupa'ya ne gibi bir imkân sağlayacaktır?

Devletlerin ikinci hareket şekli, uluslararası şirketler için bir nevi «İyi hareket düsturu» ihdas etmektedir. Bu konuda yukarda değindiğimiz iki görüş birbiriyle açıkca çatışmaktadır. Ekonomik etkinliğe öncelik tanıyan birinci görüş, uluslararası işlere bir nevi Dünya vatandaşı statüsü verme eğilimindedir. Bu eğilim uluslararası işlerin milliyetini kaybettirmeyi ve uluslararası bir anlaşmaya katılan ülkelerdeki bu nevi teşebbüslere özel bir «Dünya vatandaşı» statüsü vermeyi amaç bilir. Böyle bir teklifin gerçeğe uygun olmadığı açıkca görülmekte ise de, halen bu imtiyazlı Dünya vatandaşı durumunun tarifi işin etüdler yapılmaktadır.

Buna karşılık, ikinci durum, Uluslararası işlerin, yerleştiği ülkelerde, bu ülkelerin iyi bir vatandaşı gibi davranmaya ne şekilde zorlanacağı hususudur. Uluslararası Ticaret Odası böyle bir kanun hazırlamaya teşebbüs etmiş ise de, Avrupa ülkelerinin, özellikle Fransa'nın muhalefetiyle karşılaşmıştı.

Uluslararası teşebbüslerle, bunların yerleştikleri devletler arasında bir takım anlaşmaların gerekeceği açıktır. Ancak böyle bir iyi hareket kod'u hangi noktaları içine alacaktır. Üzerinde mutabakat sağlanan ilk nokta uluslararası teşebbüslerin faaliyette buldukları ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarını uygulamaktan vazgeçmeleridir. Bunu söylemesi kolay, yapması güçtür, zira bu durum, menşe ülkenin kendi teşebbüslerinin haricindeki fiyallerine çıkardığı kanunları uygulamaktan sarfınazar etmesi manasına gelir. Gerçekte, esas itibarile bir Amerikan sorunu bahis konusudur, zira hiç bir Avrupa Hükümeti kendi teşebbüslerinin haricindeki fiyalarine kendi kanunlarını uygulamak iddiasında bulunmamıştır.

İkinci nokta, haricte yerleşen uluslararası işlerin, orada bir monopol durumu yaratmasını önleyecek mevzuatın hazırlanmasıdır. Aksine bu teşebbüslerin rekâbetin gelişmesine yardımcı olması bahis konusudur. Bu da söyleme-

si yapmaktan daha kolay olan bir dilektir. Problemin pratik bir yönü, uluslararası işlerin teknik bilgilerinin sadece menşe ülkelerde toplanmasını değil, fakat mümkün olduğu kadar geniş olarak filyallerin bulunduğu ülkelerde de yayınlanmasını temin etmekten ibaret olacaktır.

Üçüncü nokta, yerli elemanların şirket idaresine katılmasına taallük eder; her ülkede yönetim fonksiyonunun mümkün olduğu kadar geniş olarak, yerli idarecilere bırakılması gerekir. Son olarak, uluslararası teşebbüslerin yerleştikleri ülkelerde sadece üretim faaliyetinde değil, fakat araştırma çalışmalarında da bulunması beklenir.

İşte, uluslararası iyi hâl kod'u araştırmasının yöneldiği belli başlı temalar bunlardır. Ancak, böyle bir kodun hangi kuruluş tarafından kaleme alınacağını, hangi şartlar altında tartışılacağını ve hangi otoritenin buna riayeti sağlayacağını da tesbit etmek gerekir.

Beynelmilleleşme hareketi karşısında işletmelerce ortaya konacak hal çareleri neler olabilir? Her şeyden önce Avrupa şirketlerinin Atlantığın ötesindeki şirketlere karşı duydukları kompleksi azaltmaya çalışmak icap eder. Bu da bahis konusu şirketlerin Dünya çapında kuruluşlar meydana getirmesi ve özellikle Amerikan piyasasındaki yatırımlarını geliştirmesi ile mümkün olabilir. Öte yandan, uluslararası teşebbüslerin sermayelerinin sistemli bir şekilde uluslararası bir hale getirilmesi ve bunlara yerli sermayenin iştirâkinin sağlanması için de çaba sarfedilmelidir.

Banka ve malî araçların bu konudaki rollerine de kısaca değinmek isterim. Banka ve malî araçlar, müşterileri ile ülkelerinin idarî ve malî kuruluşları arasında tabii bir aracı durumundadır. Bunların mevcut tecrübeleri ve idarecilikteki kabiliyetleri diğer herhangi bir kuruluştan daha fazladır. Bu bakımdan bahis konusu kuruluşlar, yabancı sermayeli büyük şirketlerin yerleştikleri ülkelerde karşılaştıkları bazı güçlüklerin halline yardımcı olabilirler.

Her şeyden önce, bankalar, uluslararası kumpanyalara, yerleştikleri ülkelerde, bunların kendi ülkelerinde faydalandıkları malî hizmetleri sunmaya çalışmalıdırlar. Bu amaçla Amerikan bankaları sanayici müşterilerinin yatırım yaptıkları ülkelerde doğrudan yerleşme politikası gütmeye yolunu seçmişlerdir. Avrupa bankalarının takip ettikleri politika ise bundan farklıdır. Bu, diğer ülkelerin bankalarıyla bir birlik kurma şeklindedir. Bu birliğe üye olan bankalar, ülkelerinde yerleşik yabancı işletmelere, karşılıklılık esasına göre, menşe ülkelerde kendilerine yapılan hizmetleri aynını sağlamaktadır.

Şuna kaniyim ki, bankaların bu alandaki rolü, uluslararası işlere hizmet edebilecek kuruluşlar kurdukları ölçüde önem kazanacaktır.

Kanaatimce, bir işletmenin sermayesinde bir «malî üçüncü şahıs» ın varlığı şu çok önemli rollerin ifasına imkân verir: Bir danışma rolü, bir diplomasi ve yatırım yapılan ülkelerin yöneticileriyle temas rolü ve çeşitli ortakların menfaatleri arasında hakem rolü.

Bu rolün iki avantajlı tarafı vardır: Önce, sınıai bakımdan Avrupa dışı pazarlara yerleşmeye çalışan Avrupa teşebbüslerine malî menfaat ortaklıkları temin eder. Bu suretle, bu teşebbüsler öz sermaye eksiklikleri için bir yardım bulmuş olurlar. Avrupa'ya yerleşen yabancı menşeli bir teşebbüste malî bir üçüncü şahsın bulunuşu işlerin iyi gidişü hakkında mahallî hükümetler için zımnî veya açık bir garanti teşkil etmesi bakımından da önemlidir.

Uluslararası teşebbüslerin büyümesi olayı karşısında birbirinden tamamen farklı iki sorun ortaya çıkmaktadır. İlk sorun, çok uluslu teşebbüslerin fiyallerinin yerleşik buldukları ülkelere karşı iyi bir vatandaş davranışına sahip olmalarıdır. Buna karşılık ikinci sorun teşebbüslerin devletler karşısındaki iyi hareket tarzını değil, fakat devletlerin teşebbüsler karşısındaki iyi hareket tarzının garanti edilmesiyle ilgilidir. İkinci durum, ekonomik etkinliğin üstünlüğünü esas alır ki; bu da bilhassa hakim ekonomilerin temsilcileri tarafından kabul edilmiştir. Birinci durum ise, politik özgürlükle ilgili olup aynı çevrelerce gerilik ve milliyetçilik olarak nitelendirilmektedir.

Gerçekte, yukarıda tarif edilen durumlar birbirini tamamlayıcı mahiyettedir ve her biri teşebbüslerle Devlet arasında yapılmış bir nevi sözleşmeye dahilidir. Her ne olursa olsun, ciddi bir problem karşısında bulunuyoruz. Zira, Atlantığın iki yakasındaki görüşlerin uyuşmazlığı göz önüne alındığı takdirde bu problemin süratle dejenere olmasından korkulabilir. Gerçekten, zamanında gerekli tedbirler alınmadığı takdirde aşırı milliyetçi cereyanlar ortaya çıkmakta gecikmeyecektir. Ve bu cereyanlar ekonomiyi geriletici olaylara sebebiyet verebilecektir.

Bununla beraber, hazır bulunduğum görüşmelerde, uluslararası müna-sebetlerle ilgili bazı ekonomist ve profesörler hariç, Amerika'lı muhataplar Avrupa'nın bu konudaki görüş tarzını kabule eğilimli görünmüyorlardı. Bir iyi davranış kod'unun lüzumundan bahsedildiği zaman uluslararası büyük teşebbüslerin yöneticileri bunun gerçekleştirilemeyecek bir fikir olduğunu söylemekte ve kendi davranışlarının kusursuz olduğunu ilâve etmektedirler.

Bu bakımdan, şimdilik temel prensiplerde genel bir anlaşma düşünülemez. Ancak, böyle bir anlaşmaya varılamadığı takdirde, bu asrın sonuna kadar yeni bir krizle, bir nevi dekolonizasyon kriziyle karşılaşma tehlikesi ortaya çıkabilir. Bu krizin, bizim yakın geçmişten çok iyi tanıdığımız dekolonizasyon krizinden daha ağır olması tehlikeleri de mevcuttur. Zannediyorum ki, böyle bir tehlikeyi azaltmaya teşebbüs etmek için Devletlerin süratle harekete geçmesi zorunlu olacaktır. Fakat kanaatimce, çeşitli ülkelerdeki finansmanlılar kendi ülkelerinde insiyatifi ele alarak ve aralarında işbirliği tesis etmek suretiyle gittikçe sivrilme tehlikesi gösteren problemlerin hafifletilmesi için çok şeyler yapabilirler.

Asabi ağrılara karşı...

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder

GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır

GRİPİN, günde 4 saat ara ile 3 adet alınabilir

SİNAİ YATIRIM PROJELERİNİN HAZIRLANMASINDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN ESASLAR (*)

Nejat GÜLEN

III

6 — YATIRIM MALİYETİ :

Projenin en önemli bölümü olan yatırımın maliyetinin gayeye en iyi şekilde hizmet edecek bir terkipte ve tutarda hazırlanması gerekir. Yatırımın maliyeti, projenin gerçekleşmesi için tahsis edilecek kaynakların maddi olarak ifadesini bulacağı tutardır. Sınai işletmelerde yatırım belli başlı üç unsurdan meydana gelir:

- A — Sabit Kıymetler,
- B — İşletme Sermayesi,
- C — İlk Tesis Masrafları.

Yatırım tutarı tesbit edildikten sonra, bu yatırımın yıllar itibarile dağılımının ve dış ödemeyi icap ettiren kısımlarının da ayrıca gösterilmesi gerekir. Bu konuda teferruata inmeden evvelâ yatırım maliyetinin unsurlarının müfredatlı bir şekilde görülmesi faydeli olacaktır.

A — SABİT KIYMETLER :

1 — *Arsa* :

- Arsanın alış bedeli
- Arsa alış masrafları (komisyon, vergi, resim harç v.s.)
- Arsa düzenleme masrafları
- Arsa içinde gerekli yolların tanzimi.

2 — *Binalar*:

- Fabrika bina veya binaları
- İdarî binalar
- Sosyal binalar
- Depo, yardımcı tesis v.s. binalar.

«Binalar kaleminin maliyet hesaplarına proje, ruhsat, kontrol v.s. masraflarını da dahil etmek icap eder. Projede binaların özellikleri, maliyet hesaplarının dayandığı plânlar, keşif özetlerinin de ayrıca gösterilmesi gerekir.»

3 — *Makine ve tesisat*:

1 — *İthâl edilecek makine ve tesisat*

- a) Makinelerin FOB bedelinin TL. karşılığı
- b) Navlun ve sigorta
- c) CİF bedeli (a+b)
- d) Gümrük vergileri
- e) Belediye resmi
- f) Rihtım resmi

(*) Bu yazının ilk iki kısmı Ocak, Şubat 1969 sayılarımızda yayınlanmıştır.

- g) İstihsal vergisi
- h) Damga resmi
- i) İthal ile ilgili diğer masraflar
- j) Dahili nakliye ve sigorta.

İthal makinelerinin yerinde bedeli (Toplam)

«İthâl edilecek makine ve tesisatın satın alınacağı memleket, yabancı parası tutarı, sigorta ve nakliyenin döviz ile mi, Türk Lirası ile mi ödeneceği belirtilmelidir. Makinelerin gümrük tarife ve pozisyonları tesbit edilmeli, (bu husus bir mütehassis gümrükçüye yaptırılmalıdır) gümrük vergilerinin tutarı hesaplanmalıdır. Belediye hissesi gümrük vergilerinin % 15'idir. Rıhtım resmi, CİF bedeli, gümrük vergisi ve Belediye hissesi toplamının % 5'idir. İstihsal vergisi matrahı yukarıda zikri geçen toplama rıhtım resminin de ilâvesi ile bulunan tutar üzerinden hesaplanır. Nisbet, ithâl edilecek makine ve tesisatın cinsine göre değişmekte ise de umumiyetle % 10 ve % 18'dir.

Damga resmi ise halen CİF bedelin % 15'idir.

Ayrıca, depo, ardiye, hammaliye, sigorta, gümrük komisyoncusu ücreti v.s. gibi masraflar da olmaktadır ki, bunun tutarı umumiyetle CİF bedelin % 2 - 4'ü civarındadır.

Gümrükten çekilen makinelerin fabrikaya kadar olan nakliyesi ve sigortası da ayrıca bir maliyet unsuru olarak hesaba katılmalıdır.»

II — Yerli temin edilecek makine ve tesisat :

- a) Satın alınacak makine ve tesisat bedeli,
- b) Fabrikaya kadar nakliye ve sigorta ücreti.

III — Montaj masrafları :

- a) Yabancı montörlere ödenecek ücretler,
- b) Yerli montörlere ödenecek ücretler,
- c) Montaj masrafları ve malzemesi.

IV — Mühendislik, Know-How ücretleri:

- a) Yabancı,
- b) Yerli.

«Projenin tahakkuku için ödenecek mühendislik ücretleri, bir yabancı firmaya peşinen ödenecek Know-How ücretleri de sabit kıymetlerin unsuru olarak ayrı bir kalem halinde gösterilmelidir.»

V — Yedek parçalar, nakil vasıtaları, demirbaşlar:

- a) Makine ve tesisatın gerekli yedek parçaları,
- b) Fabrika nakil vasıtaları,
- c) Büro için gerekli nakil vasıtaları,
- d) Fabrika demirbaşları,
- e) Büro demirbaşları.

VI — Patent - hak v.s. gibi gayri maddi sabit kıymetler:

«Yabancı bir ülkeden veya dahilden satın alınacak patent, marka gibi

gayri maddî kıymetler ve sair haklar da ayrıca gösterilmelidir.»

VII — Mehil faizleri:

«Yatırımın tahakkuku için temin edilecek uzun vâdeli kredilerin resülmal taksitleri tesis faaliyete geçtikten sonra ödenmeye başlanacak fakat, kredi kullanıldıktan tesis faaliyete geçene kadarki süre zarfında (bu süre 2-3 yıl olabilir) faizler tahakkuk edecektir. Bu faizler bilhassa uzun vâdeli kredi tutarı büyüdüğü zaman mühim bir meblâğ teşkil etmektedir. Hesaplanacak olan bu kabil faizlerin yatırımın bir unsuru olarak kabulü ve sabit kıymetlere intikâli icap eder.»

B — İŞLETME SERMAYESİ :

Yatırımın başlangıcında gerekli asgarî işletme sermayesi ihtiyacının hesaplanıp, yatırımın tutarına dahil edilmesi gerekmektedir. Tatbikatta bir kısım müteşebbislerin işletme sermayesi ihtiyacını ihmâl ettikleri, gerekli işletme sermayesinin kısa vâdeli kredilerle karşılanması ümidine kapıldıkları görülmektedir. Halbuki, bir işletme, işin icabı gerekli net işletme sermayesi ile işe başlamadığı takdirde faaliyet neticelerinin tatminkâr olmasına imkân bulunmadığı bir gerçektir. Kaldı ki, işin icap ettirdiği işletme sermayesinin tamamının kısa vâdeli kredi ile karşılanması hem kolay değildir, hem de finansman kaideleri gereğince çok mahzurludur.

Bu sebeple yatırımın gerektirdiği işletme sermayesi ihtiyacının sıhhatli bir şekilde hesaplanması ve yatırım tutarına dahil edilmesi gerekir.

İşletme sermayesi ihtiyacının hesaplanma tekniği konusunda pek çok neşriyat yapılmış bulunmaktadır. Biz bu konuda teferruata inmeden sadece işletme sermayesi ihtiyacının hesaplanmasına ait basit bir misâl vermekle yetineceğiz:

a) Asgarî nakit ihtiyacı :	Kaç günlük olduğu
Ham madde ve malzeme alışı için	X
Ücret ve maaşlar için	X
Isıtma, aydınlatma, su ve enerji için	X
Umumî masraflar için	X
İdare ve satış masrafları için	X
Toplam	XXX

«Projeye göre yapılacak olan yıllık masrafların tutarı bellidir. Yukarıda belirtilen kalemlerin kaç günlük masraf karşılığına ihtiyaç olduğu hesaplandıktan sonra gerekli nakit ihtiyacı bulunur.»

b) Müşteri hesapları :

«Yapılacak satışların ne kadarının peşin, ne kadarının vâsiye ve vâsiye satışların tahmini vâdelerinin ne olacağı tesbit edildikten sonra, devamlı olarak müşterilerden ne miktarda, yani kaç aylık satışa tekâbülden eden miktarda, alacaklı kalınacağı hesaplanır.»

c) Envanter:	Kaç aylık
Ham madde ve yardımcı madde	olduğu
a — İthâl	X
b — Yerli	X
Yedek parça, malzeme v.s.	
a — İthâl	X
b — Yerli	X
Yarı mamûller	X
Mamûller	X
Toplam	XXX

Keza stokların ne miktarda ve ne tutarda olacağı da tahmini olarak hesaplanır.

d) Peşin ödenecek masraflar:	X
e) Başlangıç imâl masrafları:	
İşçilik - ücret	
Ham madde, yardımcı madde	
Yedek parça, yardımcı malzeme	
Enerji, umumî masraf ve diğer	
Toplam	XX
Genel Toplam	XXX

Yukarıdaki a - e kalemlerinin toplamı başlangıç için gerekli brüt işletme sermayesini temin edecektir. Ancak bu tutarın tamamının başlangıçta işletme sermayesi olarak yatırılması da fuzulî olacaktır. Zira bir kısım ham ve yardımcı madde veresiye alınabilir, bir kısım masrafların bedelleri bilâhare ödenebilir. Mal satıldıktan sonra, müşteri hesapları senede bağlanır ve bu senetler ticarî bankalarda iskonto edilebilir, ham madde, yardımcı madde ve mamûl stokları karşılık gösterilerek bankalardan kısa vâdeli krediler alınabilir.

Bu bakımdan temin edilebilecek bu kısa vâdeli kredileri ihtiyatlı bir şekilde hesaplayarak makûl bir borçlanma miktarı bulup, genel toplamdan düşmek gerekir. Böylece elde edilecek bakiye, başlangıç için lüzumlu net işletme sermayesini verecektir.

Konuyu rakkamla daha açık belirtmeye çalışalım:

	T.L.
a) Asgarî nakit ihtiyacı	100.000
b) Müşteri hesapları (Satış tutarının 1/4'ü kabul edilmiştir)	1.000.0000
c) Ham madde :	
İthâl malı 6 aylık	1.000.000
Yerli malı 2 aylık	300.000
Malzeme 1 aylık	300.000
Yerli mamûl 1 aylık	600.000
Mamûl 2 aylık	500.000
d) Peşin ödenen masraflar	50.000
e) Başlangıç imâl masrafları	500.000

		4.350.000
Satıcı kredileri	500.000	
	1.850.000	— 1.850.000
Kısa vâdeli banka kr.	1.350.000	
Başlangıç için gerekli net işletme sermayesi		<u>2.500.000</u>

C — İLK TESİS MASRAFLARI :

İlk tesis masrafları sabit kıymet mahiyetinde olmayan fakat işletmenin kurulması için yapılması zarurî olan masraflardır.

Bu masraflar genellikle şunlardan teşekkül eder:

- Şirket kuruluş masrafları,
- Hisse senedi baskı masrafları,
- Avukat, müşavir ücretleri,
- Kuruluş safhasında ödenen maaşlar,
- Kuruluş safhasında yapılan iç ve dış yol masrafları,
- Vergi, resim ve harçlar,
- Etüd, araştırma, proje geliştirme masrafları v.s.

D — YATIRIM MALİYETİNİN YILLAR VE PARA CİNSLERİ İTİBARILE DAĞILIŞI :

Yatırımın tahakkuku bir kaç yıl sürebilir. Ayrıca yabancı paraya da ihtiyaç olabilir. Yatırımın finansmanı hesaplarının yapılabilmesi için bu şekilde bir ayırım zaruridir.

	(TL. 1.000)				Toplam
	Kuruluş Safhası		Para cinsi		
	1. yıl	2 yıl	Dış	İç	
Arsa, bina	1.000	1.500	—	2.500	2.500
İthâl edilecek makineler (300.000 \$)	2.700	—	2.700	—	2.700
İthâl masrafları	—	1.600	—	1.600	1.600
Yerli makineler	400	1.100	—	1.500	1.500
Montör ücreti (10.000 \$)	—	90	90	—	90
Diğer montaj masrafları	—	410	—	410	410
Mühendislik, Know-How (40.000 \$)	—	360	360	—	360
Nakil vasıtası - demirbaş	200	600	—	800	800
Patent ücreti (20.000 \$)	—	180	180	—	180
Mehil faizi	500	500	—	1.000	1.000
Sair ve gayri melhuz	430	430	—	860	860
Sabit kıymetler toplamı	5.230	6.770	3.330	8.670	12.000
İlk tesis masrafları	250	250	—	500	500
Net işletme sermayesi	—	2.500	—	2.500	2.500
Toplam	5.480	9.520	3.330	11.670	15.000

Görülüyor ki 15.000.000.— lira tutan yatırımın tamamlanması iki yıl sürecek birinci yıl 5,5; ikinci yılda 9,5 milyon lira sarfedilecektir. Yatırımın 3,3 milyon liralık kısmı (370.000 \$) dış ödemeleri muciptir. Bu miktarda dövizin temin edilmesi de ayrı bir problemidir.

7 — YATIRIM FINANSMANI :

Yatırım tutarı tesbit edildikten sonra yatırımın finansmanı hesabına geçilebilir. Devreler itibarıyla finansmanı iki kısımda mütalâa etmek kabildir.

1. Yatırımın başlangıç ve işletmeye geçiş devresinin finansmanı,
2. Tesisin tam kapasiteye erişene kadar geçen süreler zarfındaki finansmanı.

1 — Başlangıçta işletme sermayesine ihtiyaç yoktur. Yatırım sadece öz sermaye ve uzun vâdeli kredilerle finanse edilebilir. İşletmeye geçiş devresinde ise, başlangıç için gerekli net işletme sermayesinin de nazara alınması icabedecektir. Bunun için başlangıçta lüzumlu olan brüt işletme sermayesi miktarını hesaplamalı ve bu işletme sermayesinin finanse edecek kısa vâdeli borçlanmaları nazarı itibare almalıdır.

2 — Tesisin çalışma devreleri zarfındaki finansmanı meselesi ise bütünü komplikedir. Burada finansman kaynakları olarak başlangıç sermayesinden başlangıçta temin edilen uzun vâdeli kredilerden başka yeni temin edilen krediler, amortismanlar, devre kârları, ortak tevdiatları v.s. den istifade edilecektir.

Genel olarak finansman kaynakları yabancı kaynak ve öz kaynak olmak üzere iki bölüme ayrılır. Öz kaynak, işe yatırılan sermaye, bilâhare elde edilen net kârlar, ayrılan ihtiyatlar, ortak hesapları, amortismanlar ve bazı özel karşılıklardır.

Dış kaynaklar ise kısa vâdeli ve uzun vâdeli borçlanmalardan ibarettir.

Yukardaki misâlden hareket ile başlangıç için yatırımın finansmanı hesabına geçecek olursak, önce yatırımın ne nisbette öz ve ne nisbette yabancı kaynaktan finanse edileceği hususunun tayini gerekir. Genel kaide yatırımın asgari yarısının öz sermaye ile finanse edileceği yolundadır. Bu duruma göre, misâlimizdeki 15 milyon liralık yatırımı gerçekleştirmek isteyen müteşebbisin öncelikle 7,5 milyon lira tutarında bir sermaye temin etmesi gerekir. Diğer yarı da yabancı kaynaklardan finanse edilecektir.

Yatırım tutarına işletme sermayesi net olarak alınmıştır. Misâlimizdeki tesisin muhtaç olduğu brüt işletme sermayesi 4.350.000,— liradır. 1.850.000.— liralık kısa vâdeli kredi temin edileceği ön görülerek net işletme sermayesi 2,5 milyon lira olarak hesaplanmıştır. Burada, işletme sermayesinin kısa vâdeli kredilerle finansmanı üzerinde durulmıyacaktır.

Yatırımın finansmanında hali hazır tatbikata göre istifade edilebilecek yabancı kaynaklar şunlardır:

- 1 — Türkiye Sınaf Kalkınma Bankası A.Ş.
- 2 — Sınaf Yatırım ve Kredi Bankası.
- 3 — Bazı ticarî bankalardan temin edilen orta ve uzun vâdeli krediler.
- 4 — Gümrük vergilerinin taksitlendirilmesi.
- 5 — Tahvilât ihracı.

8 — Rantabilite:

Yatırımın rantabilitesini hesaplayabilmek için, evvelâ tesisin kapasitesini, yıllar itibariyle kapasite kullanma oranlarını, satış imkânlarını tesbit etmek, bilâhare muhtelif kapasitelere göre hasılatları, maliyetleri ve dolayısıyla kârları hesaplamak gerekir. Bu konuda çok teferruatlı hesaplar yapılabilir. Aşağıda basit fakat özlü bir misâlle yetinilecektir:

	Faaliyet Yılları		
	1.	2.	3.
Kapasite kullanma oranı	% 60	% 80	% 100
İstihsal ve satış miktarı	3600 ton	4800 ton	6000 ton
Ünite satış fiyatı (ton)	1100 TL.	1100 TL.	1100 TL.
Satış hasılatı (1.000 TL.)	39.600	52.800	66.000
Satış maliyeti - (faiz dahil)	36.400	44.700	53.000
Brüt kâr	3.200	8.100	13.000
Ödenecek vergiler (% 40)	1.300	3.200	5.200
Net kâr	1.900	4.900	7.800

Maliyet Hesabı : (Tam Kapasite)

	(1.000 TL.)		Toplam
	Sabit masraflar	Mütehavvil masraflar	
Ham madde ve yardımcı madde	—	26.000	26.000
İşçilik			
Maaşlar	4.000	1.000	5.000
İşletme masrafları	1.500	5.500	7.000
İdare masrafları	2.500	500	3.000
Amortismanlar	1.000	—	1.000
Faizler	1.000	1.000	2.000
Satış masrafları	—	1.000	1.000
Diğer	500	1.500	2.000
Toplam	11.500	41.500	53.000

Kâra giriş noktasının ve muhtelif kapasitelerdeki maliyet ve kârların hesabı :

Mütehavvil masraf hissesi	:	$41.500.000/6.000 = 691$ TL/ton'dur.
Satış fiyatı	:	1.100 TL/ton
$1100 - 691 = 409$ TL.		
Sabit masraf tutarı	:	11.500.000 TL.
Kâra geçiş noktası	:	$11.500.000/409 = 2810$ ton veya % 46,8

Bu duruma göre % 60 ve % 80 kapasitelerde maliyetler.

$$\% 60 \quad 11.500.000/3600 + 691 = 1.010 \text{ TL/ton} \times 3.600 \text{ ton} = 36.400.000 \text{ TL.}$$

% 80

$$11.500.000/4800 + 691 = 930 \text{ TL/ton} \times 4.800 \text{ ton} = 44.700.000 \text{ TL.}$$

BAHTİYAR DEDE

Gençlikte ihtiyarlığa
hazırlanmak gerekir

Tasarruflarını, TÜRKİYE
VAKIFLAR BANKASI'nda
toplayanlar istikbal endi
şesinden uzak mutlu
yarınları hazırlamış de
mektedir.

VAKIFLAR

BANKASI

İngiltere'de yeni «Ulusal Ciro Hizmeti Merkezi» 18 Ekimde iş hayatı emrine açılıyor. Bu makale, Merkezin nasıl çalışacağını açıklamakta ve özel kişilerle ticari firmalara sağlayacağı yararlardan birkaçını belirtmektedir.

Ciro (**) hizmeti, bütün hesapların bir merkezde tutulması işidir. Böylece, ödeyenden ödenecek kişiye geçen ve sonra belli bankalarda mahsubunun yapılması gereken çekler kullanılacağı yerde, ödemeler ciro merkezine transfer talimatını göndermek suretiyle hesap sahipleri arasında yapılıp sonra ödeyen ile ödenecek kişilere transferin yapıldığı aynı zamanda bildirilmekte ve her iki tarafa hesabın tam birer açıklaması gönderilmektedir.

Hükümet, 1965 Ağustosunda yayınladığı bir raporda da ülkede bir ciro (***) sistemi kurma kararında olduğunu açıklamıştır. Yeni Ulusal Ciro Merkezi Lancashire, Boothe'da halen tamamlanmak üzeredir. Bütün ciro işlemleri Avrupa'nın en gelişmiş bir kompüteri ve bilgi işleme (data processing) vasıtasıyla bu kanaldan geçecektir. Bu iş için 2000 kadar personel şimdiden işe alınmış ve eğitilmiştir.

Ciro Nasıl İşleyecek?

16 yaşını doldurmuş her şahıs, herhangi bir şirket veya kurum, 5 sterlinden az olmamak üzere bir depozito yatırarak bir ciro hesabı açtırabilir. Sağlanacak üç temel kolaylık şunlardır: Bir hesaptan başka bir hesaba *nakil* (transfer), bir hesaba *para yatırma* (hesap sahibinin kendisi veya hesabı olmayanlar tarafından yatırılması), postahannede hesap sahiplerinin şahsen para çekmesi veya üçüncü kişilere ciro çekleri vasıtasıyla *nakden ödemeler*. Herhangi bir kimse hesabı olsun veya olmasın para yatırabilir; fakat transfer ve ödeme işlemleri yalnız hesap sahipleri adına yapılabilir. Ciro hesabının bakiyesine faiz ödenmediği gibi, hesap bakiyesinden fazla para çekme kolaylığı da yoktur.

Ciro para transferinde basit, ucuz ve çabuk işleyen bir vasıta olacaktır. Herbir işlem 24 saat içinde sonuçlandırılacaktır. Bir hesap sahibinin başka bir hesap sahibine ödemede bulunabilmesi için basit bir transfer formunu

(*) Ekonomik İşler Dairesi (Department of Economic Affairs) tarafından diğer Hükümet dairelerini yardımı ile hazırlanan DEA Progress Report'un ve Eylül 1968 ayına ait 44 No. lu yayınından çevrilmiştir.

(**) Ciro terimi, birçok Batı Avrupa ülkesinde ve Japonya'da postahaneler tarafından idare edilen posta çekleri sistemi için kullanılmaktadır.

İlk ciro sistemi 1883'de Avusturya'da kurulmuştur.

(***) Posta cirosu.

doldurması ve bunu Ulusal Ciro Merkezine göndermesi yeterlidir. Orada, formda belirtilen tutar ödemeyi yapan kişinin hesabından ödeme yapılını hesabına nakledilecektir. Şayet ödenecek kişinin ciro hesabı yoksa, hesap sahibi bir ödeme emri - bir ciro çeki dolduracaktır. Bu doğrudan kredİtöre gönderİlebİleceği ve bir banka hesabı İle mahsup edİlebİleceği gibi Ulusal Ciro Merkezi kanalıyla - ki orada belgenin doğruluğu kontrol edİlecektir- bir postahane de nakde çevrİlebİlmesi İçin ödeme yapılacak kİşİye gönderİlecektir. Hesabı olmayanlar postahaneler vasİtasıyla ciro hesaplarına nakden ödemede bulunabİlİrler.

Ciro sisteminin, bir ciro hesabı İle başka bir banka hesabı arasında doğrudan doğruya para transferini temin edecek kolaylıkları da olacaktır. Ciro ödeme emirleri aynen diğer çekler gibi ödenecek kİşİye gönderİlebİlİR ve normal İşlemlere uygun olarak bankaların mahsup sistemi kanalından geçebİlİR.

Ülkenin 23.000 postahanesi bu ciro İşini İdare edecektir. Bütün tediye ve tahsil İşleri bu postahanelerde yapılacaktır. Hesap sahipleri İstediklerinde belli bir postahane den 20 sterline kadar para çekebilecekler; 20 sterlinden fazla çekmek İstediğinde müracaatlar Ulusal Ciro Merkezinde kontrol edİlecektir. Hesap sahipleri arasında çekle para yatırma ve transferler postay-la Ulusal Ciro Merkezine gönderİlecektir.

Ciro Merkezi tarafından belli tutarların aralıklı ödemelerinde bir *daimi hükmü olan talimatlar* servisi açılacaktır. *Otomatik borç transferi* servisi adıyla yeni bir servis çok sayıdaki müşterilerinden, değişik zaman aralıkları İle ve değişik miktardaki tutarları tahsil etmede herhangi bir İşletme veya kurumun -örneğin gaz, elektrik ve telefon faturaları gibi- İşini çok kolaylaştıracaktır. Bu kolaylıktan yararlanmak İsteyen bir şirket otomatik borç transferi hizmeti İçin önce İşletme ve müşterileri arasında yapılan anlaşma belgelerini Ulusal Ciro Merkezine verecektir. İşletmeler ondan sonra müşterilerin hesaplarını doğrudan borçlandırabileceklerdir. Müşteriye faturayı gönderme İle bir hesabı fiili olarak borçlandırma arasındaki zaman aralığı gönderİlen fatura hususunda şüpheli olan müşteri İçin esaslı bir himaye teşkil eder.

Bir alacak İşlemi ortaya çıktığında veya İstenirse hesap bakiyesinde bir değişİme olduğunda, hesap sahibine otomatik olarak bir hesap hülâsası gönderilİR. Bu belge bir önceki alacak hesabındanberi ortaya çıkan bütün İşlemleri (ödemeleri, para yatırmaları ve transferleri) açıklayacaktır. Hesapları olan İşletmelere İse, ne zaman hesaplarında bir İşlem yapılırsa, hemen bir hesap hülâsası gönderİlecektir.

İşletmelere Sağİanan Yararlar:

Ciro yalnız özel kİşİlerin ödeme metotlarını kolaylaştırmakda kalmayıp, aynı zamanda İşletmelere de fatura gönderme ve sonra günlük kasa tahsilâ-

tının, çeklerin, ödeme emirlerinin ve posta havalelerinin muhasebesinde gerekli işlerini çok azaltma olanağını sağlar. Ciro işlemleri açıldığında, bu çeşit ödemeler Ulusal Ciro Merkezinde bir hesap vasıtasıyla kanallize edilebilir.

Ciro hizmetinin önemli bir özelliği ise hesap sahiplerine, hesap hülâsalarına ek olarak, ödeyen kişi tarafından doldurulan ödeme emirleri formlarının da birlikte gönderilmesidir. Bütün formların arkasında mesaj için boş yer bırakılmıştır. Böylece bir tek kâğıt parçası hem makbuz ve hem de bir tediye emri için refakat mektubu işini görmektedir. Mutad haberleşme, fatura gönderme veya ayrı ayrı bankalara gönderme gibi işler için ele alınması gereken evrak adedi, Ulusal Ciro kullanan firmalarda büyük ölçüde azalacaktır.

Fatura kesme işlerinde elektronik makineler kullanan büyük firmalar ve örgütler hesap hülâsalarını Ulusal Ciro Merkezinden makine dili ile yazılmış olarak -delikli kâğıt şerit veya manyetik şerit şeklinde- alabileceklerdir. Aynı şekilde fatura kesme sistemleri ile Ciro'nunki arasında bir uygunluk sağlamaları ve birleştirmeleri mümkün olabilecektir. Bir firma transfer suretiyle ödeme ciro formunu bir faturaya koçan olarak kullanabilecektir. Ödeme ile ilgili bütün bilgiler formun üzerinde önceden basılmış olup, borçlu sadece imza ederek Boothe'a postalayacak veya hesabı olmayanlar buldukları yerdeki postahane aracılığıyla nakden yollayacaklardır. Taksitle satış yapan şirketler nakil suretiyle ödeme formları defterlerini temin edebilirler; bölgesel merciler faturalara koçan olarak veya yine defter halinde formlar temin ederek ödenen kira ve faizleri izleyebilirler. Mektupla sipariş kabul edip satış yapan firmalara ciro özel olarak, sipariş kabul etme ve tediye işlemleri için cazip bir sistem hazırlamıştır.

Ücretlerin Ciro Aracılığı ile ödenmesi:

Birçok kişi ücret veya maaşlarını bir ciro hesabına transfer şeklinde almak isteyebilirler. Postahanelerin kolayca erişilebilir olması ve açık buldukları saatlerin uygunluğu, şirketleri personele ücret ve maaşlarını ciro transferi sureti ile ödemeye ikna edebilecek sebeplerden biridir. Bu şekilde bir uygulama bordro maliyetini düşürecek ve büyük tutarlara varan nakit hareketleri ile ilgili rizikoları azaltacaktır. Nakden tahsil etmeyi tercih edenlere bir postahane paraya çevrilebilen ciro çekleri vermek kabul edilebilecek bir yoldur; yalnız ciro servisinin bu yapacağı işin sadece parayı fabrikadan alıp postahaneye tesliminden ibaret olmadığına inandırılması lâzımdır.

Uluslararası Ciro:

Ciro kıta Avrupasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır ve tesis edilen İngiliz Ciro Sistemi de Batı Avrupadaki ülkelerin çoğu ile İngiltere arasında transfer hizmetlerini yapacaktır. Uluslararası bütün işlemler değiştirme kontrolü kaidelerine tabidir. Ülke dışındaki seyahatler için gerekli yabancı para ve seyahat çekleri de Ulusal Ciro Merkezinden temin edilebilir.

Ciro Kullanmanın Maliyeti:

Ulusal Cironun kullanılması çok ucuzdur. Hesap sahipleri arasındaki transferler, daimî geçerli hükmü olan emirler ve otomatik borç transferleri ücretsizdir. Bir form ve bir zarf 2 peni kadar olmak üzere bütün kırtasiye (Ulusal Ciro formları ve posta ücreti ödenmiş adresli zarflar) temin edilebilecektir. Bir hesap sahibinin hesabına para yatırması ücretsiz, fakat hesabı olmayanlar tarafından ödemeler 9 peni ücrete tabidir. 50 sterlinden az olan tutarlardaki para çekmeler 9 peni; 50 sterlin ve daha fazla tutarlarda para çekmeler 2 şilindir.

Diğer bankalara alacak transferlerinde her işlem için 6 peni ödenecektir.

Ciro işi başladıktan tahminen bir yıl içinde bir milyondan fazla hesap olacaktır. 150-200 milyon kadar sterlin, Londra'da sermaye piyasasına veya başka yerlere yatırılmak üzere merkezde kalacaktır. Alınacak faiz birçok hizmetlerin ciro tarafından ücretsiz yapılmasını sağlayacaktır.

BİLÖMUM BANKA MUAMELELERİ İÇİN

TÜRKİYE BANKASI

hizmetinizdedir

Umum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

CARİ HESAPLAR • HAVALE • TİCARİ SENETLER • KREDİ MEKTUPLARI
• KEPALET MEKTUPLARI • DÖVİZ ALIM VE SATIMI • SEYAHAT
ÇEKLERİ • İTHALÂT AKREDİTİFLERİ • KİRALIK KASALAR • v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MUHABİRLERİ VARDIR

**Feza
çağının
*kudretli
yağı**

TÜRKİYEDE SİGORTA TEŞEBBÜSLERİNİN SERMAYE YATIRIMLARI

Tartık Barhan SESYILMAZ

Giriş:

Bir ülkenin ekonomik kalkınması için gerekli yatırımların yapılabilmesi her şeyden önce yeterli finansman kaynaklarının yaratılabilmesine bağlıdır. Bu kaynaklar arasında sigorta teşebbüslerinin elinde toplanan meblâğların da pek önemli bir yeri vardır. Hemen hemen bütün gelişmiş endüstri ülkelerinde sigorta teşebbüsleri kaynak yaratıcı bir rol oynamışlardır. Bugün de, iktisadi yatırımların finansman kaynaklarının sağlanması hususunda bu teşebbüslerin büyük hizmeti bulunduğu ve gerek gelişmiş, gerek gelişmekte olan ülkelerde sigorta ortaklıklarının öz ve yabancı kapitallerinden sermaye yatırımlarında geniş ölçüde faydalandığı bir gerçektir.

Bununla beraber, yurdumuzda sigortacılığın gelişmesinin oldukça dar bir sınır içinde kalması ve bu teşebbüslerin elinde toplanmış meblâğların yabancı ülkelere kıyasla pek yüksek bir seviye arz etmemesi, çeşitli alanlardaki sermaye yatırımlarının finansmanı için sigorta teşebbüslerinin mâli imkânlarından da faydalanılması sorununun üzerinde gereken şekilde durulmaması sonucunu doğurmuştur. Nitekim, Birinci Beş Yıllık Plân'da sigorta işlemlerinden ötürü sigorta ve reasürans ortaklıkları elinde toplanmış meblâğların yatırımların finansmanında oynayabileceği rol dikkate alınmamıştır.

Ancak, İkinci Beş Yıllık Plân, bu konuda bir yenilik getirmiş ve hem yurdumuzun çeşitli sigorta sorunlarının ele alınmasını öngörmüş, hem de sigorta ortaklıkları elinde toplanacak fonların ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı yatırımlara yöneltilmesine çalışılacağını, bu amaçla sigortacılığın gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınacağını belirtmiştir.

Bu bakımdan, ülkemizde çalışan yerli ve yabancı sigorta ortaklıkları ile reasürans şirketlerinin sahip oldukları öz ve yabancı kaynakların miktarı ile bunlardan yatırımlara ayrılan kısmın ve bu meblâğların hangi alanlara yatırılmış olduğunun bilinmesi büyük önem kazanmıştır.

Aşağıdaki açıklamalarımızla bu ihtiyacın karşılanmasına çalışılmıştır.
Yatırımların Genel Gelişmesi:

1967 yılı sonunda sigorta ve reasürans ortaklıklarının iş hacimlerinin artışına paralel olarak çeşitli değerlere yapmış oldukları sermaye yatırımları da % 12,7 (1966: % 9,6 ve 1965: % 5,7) oranında artmış ve önceki yıllardan daha hızlı bir gelişme göstermiştir. Böylece, yurdumuzda çalışan sigorta teşebbüslerinin toplam sermaye yatırımları 293,5 (1966: 260,3 ve 1965: 237,5) milyon lirayı bulmuştur. Ancak, 1967 senesinde sermaye yatırımlarında meydana gelen bu artışta, daha çok, yerli ve yabancı sigorta ortaklıklarının yatırımlarındaki % 14,5 (1966: % 11,2 ve 1965: % 7,6) oranındaki artışın rolü olmuştur. Zira, reasürans ortaklıklarının çeşitli alanlara yapmış oldukları yatırımlar, 1967 yılında % 7,8 (1965: 1,57 ve 1966: % 5,5)

oranında artmış olmasına rağmen, gelişme hızı sigorta şirketlerinden düşük olmuştur. Öte yandan, sigorta teşebbüsleri içinde de yerli ve yabancı ortaklıkların sermaye yatırımlarındaki gelişme hızı oldukça farklı bir oran göstermiş; yerli ortaklıkların yatırımlarının % 14,6 (1966: % 11,4 ve 1965: % 7,6) oranında çoğalmasına karşılık, yabancı şirketlerin yatırımları % 12,5 (1966: % 7,8 ve 1965: % 2,7) oranında bir hızla artmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda sigorta ve reasürans ortaklıklarının toplam sermaye yatırımlarındaki payları daha önceki yıllara göre değişiklikler göstermiş ve yerli - yabancı sigorta ortaklıklarının sermaye yatırımlarındaki payı % 74,7 ve (1966: % 73,6 ve 1965: % 72,5) çıkarak artış gösterirken, reasürans ortaklıklarının hissesi % 25,3 e (1966: % 26,4 ve 1965: % 27,5) düşmüştür. Aynı şekilde, yerli sigorta ortaklıklarının toplam yatırımlardaki payı % 70,7 ye (1966: 69,5 ve 1965: % 63,4) çıkarak yükselme eğilimi devam etmiş, halbuki yatırımlardaki artışa rağmen yabancı şirketlerin hissesi yeniden bir miktar eksilmiştir ve % 4,04 e (1966: % 4,05 ve 1965: % 4,12) inmiştir.

Yurdumuzda faaliyette bulunan sigorta teşebbüslerinin son dört yılda yapmış oldukları sermaye yatırımları aşağıda Tablo: I'de gösterilmiştir.

Tablo : I

Türkiye'de Sigorta ve Reasürans Ortaklıklarının Sermaye Yatırımları
(1.000 TL.)

	1964	1965	1966	1967
I. Sigorta Ortaklıkları	160.493	172.238	191.519	219.308
Yerli Ortaklıklar	150.939	162.501	180.955	207.431
Yabancı Şirketler	9.523	9.937	10.555	11.877
II. Reasürans Ortaklıkları	61.244	65.232	68.833	74.196
Toplam I ve II.	221.737	237.541	260.346	293.504

Kaynak : Sigorta Murakabe Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor 1964, 1965, 1966, 1967 dan alınan rakamlara göre tarafımızdan derlenmiştir.

Yatırımların Çeşitli Değerlere Dağılışı:

Öz ve yabancı sermayelerinin çeşitli değerlere dağılışı, sigorta ortaklıkları için de, özellikle likidite bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu yönden, sigorta teşebbüslerinin bankalarla benzerlik gösterdiğini söylemek pek hatalı olmaz. Nitekim, aynı nedenlerle bir çok ülkelerde sigorta teşebbüslerinin hangi alanlara ve ne oranlarda sermaye yatırımlarında bulunabilecekleri yetkili kamu makamlarının kanun, tüzük veya yönetmeliklerle tesbit ettiği esaslara göre düzenlenmiştir. Yurdumuzda da, bu cihet gözönünde bulundurularak, 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Kanunla sigorta ve reasürans ortaklıklarının sermaye yatırımlarını düzenleme amacıyla bazı hükümler konulmuş bulunmaktadır. Ancak, bu hükümler genel olarak yapılacak yatırımlar yerine, sadece sabit ve mütehavil teminat akçelerinin çeşitli değerlere yatırım şeklini göstermekte, bazı sınırlayıcı esas-

lar tesbit etmektedir. Bu bakımdan, aşağıda izahına çalışacağımız sigorta ve reasürans ortaklıklarının yatırım politikasında kanunî hükümlerin etkisinin sınırlı olduğuna işaret etmeyi faydalı görmekteyiz.

Bu şartlar altında yurdumuzda faaliyette bulunan sigorta ve reasürans ortaklıkları, başka ülkelerdeki benzerlerine nazaran oldukça serbest bir yatırım politikası uygulamak imkânını bulmuşlar ve 1964 - 1967 yıllarını içine alan dönemde çeşitli değerlere Tablo II'de belirtilen şekilde yatırımlar yapmışlardır:

Tablo : II
Türkiye'de Sigorta ve Reasürans Ortaklıklarının Sermaye Yatırımlarının Çeşitli Değerlere Dağılışı (1000 T.L.)

Yatırım konuları	1964	1965	1966	1967
Taşınmaz mallar	33 933	38 306	39 199	44 482
İpotek karş. ikrazlar	27 499	27 570	30 694	33 727
Hayat poliçe karş. ikr.	13 118	15 585	14 034	15 662
Esham ve tahvilât	150 187	156 080	176 419	199 632
Toplam	224 737	237 541	260 346	293 504

Kaynak : Sigorta Murakabe Kurulu'nun sözü geçen raporları.

Tablo II'nin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, sigorta ortaklıklarının 1967 yılında sermaye yatırımlarında en çok menkul kıymetlerde artış meydana gelmiş ve % 13,2 (1966: % 13,00 ve 1965: % 3,9) oranında bir gelişme hızı gösteren esham ve tahvilâta yapılan yatırımlar bu yılın sonunda 199,6 milyon (1966: 176,4 milyon) liraya yükselmiştir. Ayrıca en yüksek artış miktarı da yine menkul kıymet yatırımlarında olmuş ve 23,2 milyon liralık bir çoğalma ile eski yıllardaki eğilim devam etmiştir. Bununla beraber, menkul kıymetlere yapılan yatırımlardaki artış 1966 yılının 30,3 milyonuna göre daha az olmuştur. Sigorta teşebbüslerinin taşınmaz mallara yapmış oldukları yatırımlardaki gelişmeler ise 1967 yılında biraz hızlanmış ve bu konudaki yatırımlar % 13,5 (1966: % 2,3 ve 1965: 11,9) oranında ve 5,3 (1966: 0,9 ve 1965: 4,4) milyon lira artarak 44,5 (1966: 39,2) milyon lirayı bulmuştur. Bu arada, taşınmaz mallara yapılan yatırımların artış hızının yenden çoğalması dikkati çeken bir husus olmuştur. Aynı şekilde, ipotek karşılığı ikrazlara yapılan yatırımlardaki artış eğilimi 1967 yılında da devam etmiştir. Gerçekten, bu konuda yapılan yatırımlar da 1967 de yeniden % 9,9 (1966: % 11,3 ve 1965: % 0,3) oranında bir gelişme sonucunda 3,0 (1966: 3,1) milyon lira artmış ve 33,7 (1966: 30,7) milyon liraya çıkmıştır. Öte yandan, 1966 yılında azalma eğilimi göstermiş ve 14,0 milyon liraya düşmüş bulunan hayat sigorta poliçeleri karşılığı ikrazlara yapılmış olan yatırımlar, 1967 yılında yön değiştirerek % 11,6 oranında ve 1.6 milyon liralık bir artış göstermiş, sene sonunda 15,7 (1966: 14,0) milyon liraya ulaşmıştır. Böylece, 1967 yılında sigorta teşebbüslerinin sermaye yatırımlarının her alanda artış eğilimi göstermesi, geçen yıllardan farklı bir gelişmeyi belirten başlıca husus olmuştur.

Çeşitli değerlere yapılan yatırımların artış hızının ve miktarının farklı olması, bu konulardaki yatırımların sigorta teşebbüslerinin toplam yatırımlardaki paylarının da değişmesi sonucunu doğurmuş ve 1967 yılı sonunda toplam yatırımlarda menkul kıymetler % 68,0 (1966: % 67,8), taşınmaz mallar % 15,2 (1966: % 15,1), ipotek karşılığı ikrazlar % 11,5 (1966: % 11,8) ve hayat poliçeleri karşılığı ikrazlar % 5,3 (1966: % 5,3) oranında paylara malik olmuşlardır.

Diğer taraftan, yerli ve yabancı sigorta ortaklıkları ile reasürans şirketlerinin gösterdikleri ilgi yönünden yatırım konuları gözden geçirildiği zaman, gerek yatırımların yıllar itibarıyla gelişmelerinin, gerek çeşitli değerlere dağılışının önemli derecede farklı bir durum arzettiği anlaşılmaktadır. Gerçekten, sigorta ortaklıklarının yatırımlarında menkul kıymetlerin % 67,8 (1966: % 66,1), ipotek karşılığı ikrazların % 7,5 (1966: % 8,9), taşınmaz malların % 17,5 (1966: % 17,7) ve hayat poliçeleri karşılığı ikrazların % 7,2 (1966: % 7,3) oranlarında payı bulunmakta, buna karşılık reasürans ortaklıklarında bu oranlar % 68,9 (1966: 72,3), % 23,3 (1966: % 19,9) ve % 7,8 (1966: 7,8) şeklinde değişmektedir. Şüphesiz, bu dağılışın farklı bulunmasında reasürans ortaklıklarının hayat poliçeleri karşılığı ödünç vermelerinin bahis konusu olmamasının da etkisi bulunmaktadır. Bununla beraber, sigorta teşebbüslerinden onbirinin ipotekli ikrazlara yapmış oldukları yatırımların 16,4 (1966: 17,0) milyon lira olmasına karşılık, sadece iki reasürans şirketinin bu konudaki yatırımlarının 17,3 (1966: 13,7) milyon liraya ulaşması ve sigorta ortaklıklarının bu alandaki yatırımlarını geçmesi dikkati çekicidir. Bu arada, yabancı sigorta ortaklıklarının ipotek karşılığı ödünç verme işlemlerine hiç ilgi göstermemiş olduklarına da işaret etmek isteriz. Bu durum, yerli ve yabancı sigorta ortaklıkları ile reasürans şirketlerinin ilgilendikleri yatırım konuları arasında tam bir uygunluk bulunmadığını göstermektedir.

Aynı şekilde, çeşitli değerlere yapılan yatırımların 1967 yılı içindeki değişiklikleri de sigorta ve reasürans şirketlerinde aynı yön ve aynı hızda olmamıştır. Örneğin, sigorta ortaklıklarının ipotek karşılığı ikrazlara yapmış oldukları yatırımlar % 3,3 oranında azalırken, reasürans şirketlerinin bu alandaki yatırımları % 26,0 gibi önemli bir artış göstermiştir. Ayrıca, yine sigorta teşebbüslerinin menkul kıymetler ve taşınmaz mallara yatırımları % 17,5 ve %13,3 (1966: % 16,9 ve % 3,0) artmış, halbuki bu artış oranları reasürans ortaklıkları yatırımlarında % 2,1 ve % 14,1 (1966: % 4,3 ve % 0,1) den ibaret bulunmuştur.

Menkul Kıymetlere Yapılan Yatırımlar:

Sigorta teşebbüslerinin menkul kıymetlere yapmış oldukları yatırımların toplam yatırımlar içinde işgal ettiği önemli yer ve bunların hisse senetleri ve tahvillere dağılmış oluşu dikkate alınarak ayrıca ele alınması ve daha

ayrıntılı bir şekilde incelenmesi faydalı görülmüştür.

Sigorta ve reasürans ortaklıklarının menkul kıymetlere yapmış oldukları yatırımlar yıldan yıla daha hızla bir artış gösterdikten başka, bu yatırımların hisse senetleri ile eshâm ve tahvilâta dağılışı da önemli değişiklikler arz etmektedir. Gerçekten, hisse senetlerine yapılmış yatırımlar 1967 yılında, özellikle bankaların ve öbür ticarî ortaklıkların sermayelerine iştiraklerin % 10,2 ve % 34,4 oranlarında artması sonucunda pek önemli bir gelişme göstererek % 14,6 (1966: % 14,8) oranında çoğalmıştır. Ancak, 1966 da % 92,9 oranında bir artma gösteren reasürans ve sigorta ortaklıkları hisse senetlerine yapılan yatırımlar aynı eğilimi göstermemiş ve 1967 de bir miktar azalarak % 4,7 kadar gerilemiştir. Buna karşılık, tahvil alımlarında % 11,9 (1966: % 11,5) oranında geçen yıldan daha hızlı bir artış görülmüştür. Bununla beraber, sigorta teşebbüsleri tahvil alımlarında özellikle, devlet tahvillerine ve ticarî - sınaî ortaklıkların tahvillerine ilgi göstermişler ve bunlara yapılan yatırımlar % 22,3 ve % 147,8 oranlarında artmıştır. Halbuki, 1966 da devlet tahvillerine yapılan yatırımların % 59,1 oranında artmasına karşılık, ticarî - sınaî ortaklıkların tahvillerine yatırılan meblâğların tutarı bir önceki yıla nazaran % 56,7 oranında azalmış bulunmakta idi. Her ne kadar 1967 yılında da 1965 senesinin seviyesine erişilememişse de, ticarî - sınaî teşebbüslerin ihraç etmiş oldukları tahvillere gösterilen bu ilgi artışının iktisadî kalkınmayı destekleyici niteliği gözönüne alınarak olumlu karşılanması gerektiğini belirtmek isteriz. Bundan başka, Amortisman ve Kredi Sandığı tahvillerine yapılan yatırımların, bu tahvillerin mahiyeti icabı yıldan yıla azaldığını ve bu eğilimin 1967 de de devam ettiğini, belediyeler tahvilleri mevcudunun aynı seviyede kaldığını ve banka tahvillerine yapılan yatırımların, bir önceki yılda % 43,6 oranında artmasına karşılık, 1967 de azalma gösterdiğini ve % 25,1 gibi önemli bir düşme eğilimi taşıdığını gözden kâçırmamak gerekir, düşüncesindeyiz.

Tablo III Sigorta teşebbüslerinin hisse senetleri ve tahvillere yapmış oldukları sermaye yatırımlarının son dört yıldaki gelişmesini ve hangi değerlere dağıldığını göstermektedir.

Tablo : III

Sigorta ve Reasürans Ortaklıklarının Menkul Kıymetlere Yatırımları (1000 TL.)

	1964	1965	1966	1967
Menkul kıymetler				
Hisse Senetleri	70 676	71 838	82 495	94 579
Bankalar	49 653	46 576	48 450	53 387
Sigorta ve Reasürans Ort.	5 826	6 065	11 703	11 162
Öbür ortaklıklar	15 197	19 197	22 342	30 030

	1964	1965	1966	1967
Tahviller	79 512	84 243	93 924	105 053
Devlet tahvilleri	23 548	27 908	44 398	54 309
Amortisman ve Kredi Sand.	23 926	22 327	18 084	16 994
Belediye	8 273	8 180	8 236	8 242
Bankalar	13 529	13 279	19 064	15 243
Anonim ortaklıklar	10 236	12 549	4 142	10 265
Toplam	150 188	156 081	176 419	199 632

Kaynak : Sigorta Murakabe Kurulunun sözü geçen raporlarındaki rakamlara dayanılarak tarafımızdan düzenlenmiştir.

Sigorta teşebbüslerinin menkûl kıymetlere sermaye yatırımlarının gelişmesi ve çeşitli hisse senetleri ile tahvillere dağılışı da gerek yerli ve yabancı sigorta ortaklıkları gerek reasürans şirketleri yönünden farklı bir durum arz etmiştir.

Gerçekten, sigorta ortaklıklarının hisse senetlerine yapmış oldukları sermaye yatırımlarında en hızlı artış bankalar ve sigorta ortaklıkları dışında kalan öbür ticarî ortaklıkların sermayelerine iştirâklerinden ileri gelmiş ve bu konudaki yatırımlar % 29,2 (1966: % 17,1) oranında çoğalarak 28,6 (1966: 22,1) milyon liraya çıkmış ve bunun % 9 (1966: % 2,4) oranında bir gelişme sonunda 39,2 (1966: 36,0) milyon lirayı bulan banka hisse senetlerine yatırımlar izlemiştir. Buna karşılık, 1966 yılında en hızlı gelişme gösteren ve % 311,2 oranında artan sigorta ve reasürans ortaklıkları hisse senetlerine yatırımlar, 1967 de % 7,3 oranında azalmış ve 6,8 (1966: 7,3) milyon liraya düşmüştür. Reasürans ortaklıklarına gelince; bunların hisse senetlerine en çok ilgi gösterdikleri ortaklıklar da özellikle yatırımların gelişme hızı bakımından öbür ortaklıklar yani bankalar ve sigorta ortaklıkları dışında kalan şirketler olmuştur. Bu ortaklıklara reasürans ortaklıkların iştirâkleri sonucunda hisse senetlerine yatırımları % 534,3 (1966: — % 26,6) oranında bir hızla gelişmek suretiyle 1,5 (1966: 0,23) milyon liraya yükselmiştir. Aynı şekilde, banka hisse senetlerine yatırımlar % 14,0 (1966: % 9,1) ve sigorta ve reasürans ortaklıkları hisse senetleri mevcudu % 0,3 (1966: % 2,3) oranlarında artarak 14,1 ve 4,4 (1966: 12,4 ve 4,3) milyon liraya çıkmıştır. Bununla beraber, 1967 yılında da, daha önceki yıllarda olduğu gibi, gerek sigorta, gerek reasürans ortaklıklarının en çok yapılan ya-hisse senetlerine yatırım yaptıkları görülmüş ve bunların hisse senetlerine yatırımları, toplam hisse senetleri yatırımlarının, sigorta ortaklıklarında % 52,5 ve reasürans ortaklıklarında % 70,7 sini (1966: % 55,0 ve % 73,3) teşkil etmiştir.

Öte yandan, gerek sigorta ortaklıklarının gerek reasürans şirketlerinin, şüphesiz kanunî zorunlukların da etkisiyle, tahvillere yapmış oldukları yatırımlar içinde en çok devlet tahvillerini tercih ettikleri görülmüştür. Sigorta ortaklıklarının Devlet tahvillerine yaptıkları yatırımların tutarı geçen yıl %

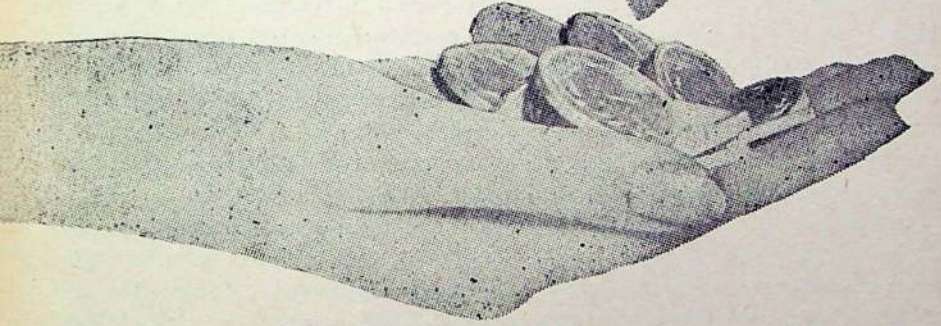
52,1 (1966: % 95,1) oranında çoğalarak 43,9 (1966: 28,9) lirayı bulmuş, reasürans şirketlerinin aynı konudaki yatırımları ise % 10,9 oranında bir azalma göstermesine rağmen 13,8 (1966: 15,4) milyon lira ile yine tahvil yatırımlarının başında yer almıştır. Halbuki, gerek sigorta gerek reasürans ortaklıklarının anonim ortaklıklar tahvillerine yatırımlarının % 120,3 ve % 310,8 oranlarında artarak 7,8 ve 2,5 (1966: 3,5 ve 0,6) milyon liraya yükselmesi, buna karşılık banka tahvilleri mevcutlarının % 11,9 ve % 911,2 oranlarında azalarak 15,1-ve 0,15 (1966: 16,9 ve 2,1) milyon liraya düşmesi tahviller konusundaki yatırım eğilimlerinin dikkati çeken bir özelliğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, sigorta ve reasürans ortaklıklarının belediye tahvillerine yatırımları değişmeksizin 1,7 ve 6,6 milyon lirada kalmış, Amortisman ve Kredi Sandığı tahvilleri 9,1 ve 7,9 (1966: 10,0 ve 8,1) milyon liraya düşerek yeniden bir miktar azalmıştır.

Bu gelişmeler sonunda da sigorta ortaklıklarının hisse senetlerine yapmış oldukları yatırımların tutarı 71,4 milyonu yerli ve 3,2 milyonu yabancı şirketlere ait olmak üzere 74,6 (1966: 65,5) milyon liraya ve çeşitli tahvil mevcutları da 67,7 milyonu yerli ve 6,5 milyonu yabancı ortaklıklar aktifinde 74,2 milyon liraya yükselmiştir. Buna karşılık, reasürans şirketlerinin hisse senetlerine yatırımları 20,0 ve tahvilleri mevcudu 30,8 (1966: 17,0 ve 32,8) milyon liradan ibaret bulunmuştur. Bundan da anlaşılacağı üzere sigorta ortaklıklarının hisse senetlerine yatırım yapmayı tercih etmelerine karşılık, reasürans şirketleri daha çok tahvil alımını uygun bulmuşlardır.

Sonuç ve Düşünceler:

Bu açıklamalarımız gösteriyor ki, sigorta teşebbüslerinin sermaye yatırımları elde edilen primlerdeki artışlara paralel olarak yıldan yıla artmakta ve olumlu sayılabilecek bir yön izlemektedir. Yatırımlar içinde menkul kıymetlerin baş yeri işgal etmesi, gerek likidite gerek verimlilik bakımından müsbet karşılanabilecek bir husustur. Öte yandan, taşınmaz malların önemli değer artışları gösterdiği bir konjonktür içinde bu konuda yapılmış yatırımların - özellikle ayrılması mümkün olmayan amortismanlar indirilmeksizin kıyaslamaya esas alınan değerlerinin - toplam yatırımlarda % 15,15 (1966: 15,05) oranında bir paya malik olması, Batı Almanya'da bu oranın % 14 olduğu dikkate alınırca, pek yüksek değildir. Aynı şekilde, ipotek karşılığı ikrazların 1967 de gösterdiği olumlu artış sonunda toplam yatırımlardaki payının % 11,5 civarında kalması, biraz düşük olmakla beraber, normal sayılabilir.

TASARRUFLARINIZA

EN İYİ İSTİKBAL..

0/06.5 FAİZ

APARTMAN DAİRELERİ

ZENGİN PARA İKRAMIYELERİ

SAĞLIKLI DÜNYA

TÜRKİYE EMLAK

KREDİ BANKASI

(BANKA: 60123 - A - 20116)

Sigorta şirketlerinin yalnız başına yeterli istihşâl yapabilecekleri bir vahime ve biraz da kurucu banka ve müesseselerin kendi sigorta şirketlerine sağladıkları istihşalin yeterli görülmüş olması ihtimâlinde galattır. Aslında sigorta şirketleri direkt istihşalle meşgul olmazlar ve olmamaları da lâzım gelir. Kendiliğinden gelen sigorta işleri bile Avrupa'da şirket merkezlerince alınmaz; işin kotarılması için merkez acenteliklerine havale edilir. Şirket merkezleri, özellikle işin genel sevkü-idaresi ve organizasyonu, tresorerie ve yatırım işleriyle uğraşır. Memleketimizde de bu duruma gelmenin ilk şartı sigorta istihşalciliğine lâıyk olduğu önemi vermektir. Bugün para veren kredi müesseselerimizde, kredi ihtiyacında olanlar bunların ayağına gelmek zorunda iken, mevduat toplamağa gelince hizmeti müdülerin ayağına götürmek için şube adedini çoğaltma kampanyasına girişilmektedir; hattâ yeterli adette kalifiye eleman var mı yok mu fazlaca düşünmiye bile lüzum görmeden. Bu ihtiyaç sigorta ücreti tahsil ederek sigorta istihşali yapacak sigorta şirketleri hakkında elbette ki fazlasiyle mevcuttur. Hele sigortanın gerçekten benimsenmesine yeni yeni alışılmağa başlanmış olan memleketimizde, sigorta yapmadan önce, ilkin sigorta ihtiyacının anlatılması, ona müşteri namzetlerinin ikna edilmesi ve ancak bundan sonradır ki sigorta poliçesinin, diğer bir deyimle emniyet satışının gerçekleştirilmesi mümkündür. Onun için hazır olmıyan sigorta istihşali bizde daha zahmetli, daha yorucu ve daha pahalıdır. Bu anlamda istihşal ancak sigortalı olabilecek müşteriler aranarak, ihtiyaçları bulunarak ve ayrıca iknaa çalışılarak yapılır. Üstelik bu istihşal bankalarımızın yaptıkları sigorta işleri dışında kalan, hayli daralmış imkân sahasından tedarik edilecektir.

İkincisi sigorta şirketleriyle şubeleri -ki biri diğerinden ayrı değildir- nden sonra, kendisine verilen yetkilerin kapsamı ve genişliği ne olursa olsun, nisbeten daha iyi organize edilmiş olarak çalışan istihşal elemanları sigorta acentelikleridir. Bunlar genellikle şehir merkezlerinde, açtıkları bürolarda çalışırlar. Sigorta acenteleri, imkânlarına göre sigorta simsar ve tellâllarını da çalıştırırlar. Ama galat olarak prodüktör dediğimiz sigorta simsar ve tellâllarının acente çalıştırdıkları görülmemiştir. Bazen bölge şube ve genel acentelerine tâli acentelikler de bağlanır ve tâli acentelikler de yine prodüktör çalıştırabilirler.

Sigorta acentelerinin görev ve yetkileri, tatbikatta noterlikçe tanzim edilen vekâletnâmelerde belirtilir; vekâlet akdinin münderecatının bilinmesine, acentelere başvuracak üçüncü şahısların ihtiyaç duyacakları âşikâr ve bu sebeple neşrü ilânı kanunî muktezâdır (7397 No. lı K. Mad. 9). Hizmetin sürekliliğinin kriteriyumu her şeyden önce bu akdi vekâlet münasebetinin devam ve bekasıdır. Genel olarak bunlar, acenteliğini yaptığı şirketten başka

şirketlerle de çalışmazlar. Çalışanlarına rastlansa da istisnadır.

Halbuki sigorta simsar ve tellâlları vekâlet akdine dayanarak değil, bir tavassut hizmeti görerek çalışırlar. Sigorta şirketleriyle sigortalılar arasında aracılık yaparlar. Büroları bulunması şart değildir. Acentelerin aksine bugün şu şirketle, yarın başka bir şirketle çalışabilirler. Aynı şirketle çalışma mecburiyetleri de yoktur. Çalışacakları şirketi tâyinde kâideten tam serbestiyi haizdirler. Buna mukabil acentelerini seçmek hakkı da sigorta şirketlerine aittir. Bu bir müekkilin vekilini seçmesi hakkından farklı değil, aynıdır ve bu nedenlerle sigorta şirketlerinin vekillerini serbestçe seçmelerinden daha tabii bir şey olmamak lâzım gelir; şâyet acente zamanında sigorta istihsaline ait gider vergisini ödemişse, hasar ihbar edilmiş, ilgi gösterilmemesi yüzünden hasar artmışsa, şirketin herhangi bir hakkını korumak için zamanında teşebbüse geçilmemiş hak sukûtu müddeti kaçırılmışsa, duruşma günü şirketi temsilen mahkemede hazır bulunulmamışsa bütün bunların ceremesini sigorta şirketi çekecektir; olsa olsa acentelere karşı rüçû hakkı bahis konusudur. Onun için sigorta şirketleri acentelerini seçerken sigortacılıkta imtihan olmuş da bu imtihanı kazanmış diye seçmez, imtihan geçirmemiş de olsa mutemet, iş ahlâkına, dürüstlüğüne ve tâkipçiliğine güvenilir adam arar. Acentelik mukavelesini yaparken lüzum göreceği teminatı da şart koşar. Ama sigorta simsar ve tellâlları için hal böyle değildir. Onlara bir hasar ihbarı yapılmış da olsa, bu ihbar sigorta şirketi için geçerli değildir. Zirâ sigorta poliçelerinin ihbar ve tebliğlere müteallik maddeleri münhasıran poliçe tanzimine yetkili acentelere yapılmış ihbar ve tebliğleri şirket merkezine yapılmış kabul ve itibar eder. Aynı devrede kâh o şirketle, kâh bu şirketle çalıştığı halde mücerret tahsil yetkisi hizmetin sürekliliğini tâyinde, akdi vekâletin devamlılığında olduğu gibi, kesin bir karine de değildir. Sigorta acentelerinde namzedi beğenir çalıştırınız; sigorta simsar ve tellâllarında ise işi beğenir alırsınız. İmtihanda başarı gösterenler içinde kalmak mecburiyetiyle tâyin edilecek bir acentenin şirketin başına getireceği dertlerden her halde ne bakanlık, ne de murakaba organı sorumlu tutulamıyacaktır. Kaldı ki vergi mevzuatı yönünden de sigorta acenteleriyle sigorta produktörleri arasındaki durum yine farklıdır. Binaenaleyh hukukan ve fiilen birbirinden ayrı bu iki müesseseyi, yani sigorta acenteleriyle sigorta simsar ve tellâllarını (sigorta aracılarını) aynı statüye tâbi tutmak yanlış ve sakıncalı olur.

Bu nedenle çıkarılacak yeni Murakabe Kanunumuzda veya onun tadilatında espri itibarıyla merî kanunun dayandığı farklı düzene sadık kalmak gerekir. Şu kadar ki azamî komisyon hadlerine ait merî kanunun 26. maddesinde bu hadlerin tâyinde nazara alınan götürü nitelikteki yetersiz ve seyyan kıstasın istihsal maliyeti, istihsal teşvik ve istihsalin kalitesini iyileştirme gibi üç unsura oturtulması her halde tercihe şayan görülmelidir.

**İPLİK DOKUMA ve BOYA
APRE FABRİKALARI
T. A. Ş.**

- ★ YÜNLÜ KUMAŞ
- ★ BATTANIYE
- ★ TRİKOTAJ İPLİĞİ
- ★ DOKUMA İPLİĞİ
- ★ BOYA ve APRE İŞLERİ

Osmaniye Aksu Caddesi No. 11/1
Bakırköy - İstanbul

Telefon : 71 64 33 — 71 64 34 — 71 62 50 — 71 65 72

İKTİSADİ DURUM

Hazırhyanlar : Doç Dr. Mustafa A. AYSAN
Yıldırım KILKIŞ

I — GENEL DURUM :

1969 yılının bir ekonomik sıkıntılar yılı olacağını tahmin eden bizler, iflâs'la değil, zamlarla karşılaşmış bulunuyoruz. Bu zamları, başkaları da izliyecektir. Sümerbank grevinin ücret artışlarının kabul edilmesi suretile önlenmesi, mamûller fiyatlarının arttırılması hazırlıklarını başlatmış bulunmaktadır; Sümerbank mamûlleri fiyatlarının yakında artacağını beklemek gerekir. Özel şekilde haber aldığımızı göre, özel teşebbüs bu konuda daha çabuk davranmış, zamları yapmaya başlamıştır. Çok rekâbetli bazı imalât alanlarında dahi, imalâtçılar, satış fiyatlarını geçen ay içinde % 5 - 6 arttırmış bulunmaktadır. Bu suretle, Ocak 1969 sayımızda söyledimiz «1969 yılı içinde Tekel maddelerine zam yapılacağı muhakkak gibidir, kısa sürelerde devlet gelirini arttırmanın en kolay yolu olan bu yola 1969 yılı içinde baş vurulacaktır.» tahmini bir buçuk ay sonra gerçekleşmiş bulunuyor. Bu tahmini, Aralık ayı sonunda Tekel Bakanı tarafından yalanlanan zam söylentileri üzerine yapmıştık. Zaten bu tür zamların geleceğini 1968 Nisan'ından beri tahmin etmekte, Kasım 1968 de de tahmini kesinleştirmiş bulunmaktaydık: «... ek devlet geliri sağlama usûllerinin önümüzdeki günlerde bulunması beklenmelidir. Belki de Hükümet, Vasıtalı Vergilere ve İktisadî Devlet Teşekkülleri'nin satış fiyatlarına yakında el atacaktır. Çünkü en kolay ve en kısa vadeli gelir sağlama usullerini bunlar teşkil etmektedir. Fakat enflasyonu körükleyici bu tedbirlerin, bir süre sonra dönerek yapını güç şartlara ulaştıracağı, artık tecrübeyle anlaşılmış olmalıdır. Bu türlü son zamların üzerinden daha iki yıl geçmemiştir.» demiştik.

Ocak sayımıza giren yazı hazırlanırken, Tekel zamları artık ufukta görünmüş kadar belli idi. Yakında İktisadî Devlet Teşekkülleri satış fiyatları zamları da gelecektir. Bunların kapsamı ve şumulü hakkında bir tahminde bulunmaya imkân yoktur. Millet Meclisindeki bütçenin durumu gözönünde alınırsa, artışların yüksek oranda olması gereklidir. Düşünmek gerekir ki, Son Tekel zamlarından sağlanacak TL. 1490 milyon, memur maaşlarına yapılması düşünülen % 30 zammı ancak karşılayabilecektir. Şimdiden söylenebilecek olan; 1969 yılı bütçesinde Meclise sunulan Hükümet tasarısı harcamaları rakamlarından düşülmemiş bulunan ve fakat Hükümet tarafından tasarruf edileceği düşünülen TL 600 milyon tutarındaki kadro tasarrufunun gerçekleşmeyeceyi hususudur.

İş hayatı ve özel teşebbüs imalâtçıları, fiyatlarına zamlar yapmaya başlamışlardır. Bu zamlar henüz endeksleri etkilememiştir. İş hayatının mevsimlik durgunluk dönemine girdiği şu günlerde, fiyat artışları, uygun olmamış olsa da, bir çok imalâtçının başka çıkar yolu kalmamıştır. Bu bakımdan en

iyi yol imalâtçılarımızın verimi arttırıcı tedbirlerle, fiatları sabit tutarak, satış hacminin düşmesini önlemeleri olacaktır. Fakat hem özel, hem de kamu kesiminde kolay fakat tehlikeli yollar tercih edilmektedir. İşletmelerimizde verimi arttırmak için çok imkân varken, fiat artışlarını tercih etmek, ortaya çıkacak verim düşüklüğü, temel meseleyle karşılaşmayı geciktirmekten başka işe yaramayacaktır. Mevsimlik konjonktörün etkisile satışlar düşecek, para darlığı yakınmaları ve bankalardan kredi talepleri yakında çok artacaktır. İş hayatındaki bu durgunlaşma ile ilgili olarak banknot hacmi, son üç haftadır düşmüştür. 20 Ocakta 9 milyona kadar düşen banknot hacmi, 25 Ocak'ta 9,3 milyona çıkmış; beklenen yükselme başlamıştır. Yeni mali yılda devlet harcamalarını hızlanması suretile, artışın daha da süratlenmesi beklenmelidir.

A — Fiyatlar:

Önümüzdeki günlerin en önemli meselesi yine içinde bulunduğumuz enflasyonist baskılar döneminin fiatları ne ölçüde etkileyeceği meselesidir. Enflasyon, bir kıpırdanma şeklinde midir, yoksa şahlanma başlamış mıdır? Mesele, basında yoğun şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Rakamlar yine birbirini tutmamaktadır. Hükümet yetkililerine göre toptan eşya fiatları 1968 de % 3 civarında artmış, bu sebeple, fiat istikrarı korunmuştur. Geçen sayıda bildirdiğimiz gibi 1968 Ocak - Aralık ayları indeks rakamları arasındaki fark % 5'e yakındır. Bu konuda çok çeşitli rakamlar var, ancak, bizim fiat yükselmelerine sebep olacak faktörlerin etkilerini ölçmeye çalışmaktır. Gelecek zaman için yapılan plânlar, indeks rakamlarına bakarak yanlış sonuçlara varmamalıdır. Çünkü, düzenlenen endekslerin fiat artışları çok arkadan izlediği artık ortaya çıkmıştır. Ticaret Bakanlığı, kendi toptan eşya fiatlarını düzenlemekle meşguldür. Fakat genel indekslerin yanında, perakende fiat değişmelerini zaman zaman yapılacak örneklemelerle ölçmek, büyük bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Geçen yılın son günlerinde fiat artışları «şahlanış» halini almıştır. Bu konudaki kesin belirtileri geçen sayımızda vermiş bulunuyoruz. Hükümetin almaya başladığı tedbirler, bu şahlanışı hızlandıracaktır. Ekonominin içinde bulunduğu sıkıntılar, 1969 içinde, TL. 25 milyara ulaşan bir yatırım programının harcamaları başlayınca, birdenbire boşanan bir zemberek gibi fiat sıçramaları yaratacaktır. Fiat artışları indekslerin gösterdiği seviyededir diye, bu bakımdan fazla atılğan hareket etmemelidir. İndeksler aşağıda tutulmuştur. Ama, ne pahasına? Bir süre devlet harcamalarının, bir süre de liberasyon ithalât transferlerinin durdurulması ve banknot hacminin baskıda tutulması pahasına. Bu baskıları biraz hafifletmek, son derecede hızlı fiat artışlarına sebep olacaktır.

Ümidimiz, Hükümetin başka tedbirlere başvurmasıdır: Bu şartlar altında plânlanan yatırım programında indirim yapılmalıdır. İhracatın düşmüş olduğu, tarım üretiminin çok az arttığı bir yılı izleyen 1969 içinde plânlanan 285 milyon dolar seviyesindeki dış açık, son yılların rekorudur.

Fiat istikrarının muhafazası, bunun da indirilmesini gerektirir. Çünkü, ihracaat ve dış krediler beklenen seviyelerde gerçekleştirilmezse, ekonominin itihâlât kapasitesi daralacak ve ortaya çıkacak mal darlıkları fiatları yükseltecektir. Geçen sayımızda 530 milyon dolar seviyesinde tahmin ettiğimiz 1968 ihracaatının 500 milyon dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmelidir. Bu seviye, hem 1967'nin hemde 1968 hedefinin altındadır; ve düşme, büyük ümit bağladığımız, sanayi mamûlleri ihracaatındaki düşme sebebiyle ortaya çıkmıştır.

Özetle, 1968 de fiat istikrarı korunmuş değildir. Hızlı fiat artışları bazı kısa vadeli tedbirlerle geciktirilmiştir. 1969 başında enflasyonist baskıları hafifletmek için gerekli uzun vadeli tedbirler alınmamaktadır. Bütçe açığını kapatmak için yapılan zamlar ve 1969 programı, enflasyonist baskıları hızlandıracak özelliktedir. Ümidimiz hükûmetin 1968 de fiat istikrarının korunmuş olduğu şeklindeki inancından vaz geçmesidir. Bunu açıkça söylemeye lüzum yoktur. Gelecek günlerdeki kararların bu yönde alınması yeterli olacaktır. Bu sözlerimiz, 1969 senesini bir sıkıntılar yılı olarak göstermek için harcanan «beyhude çaba» lardan ibaret değildir; «kötümserlik» denilen gayrikabili tedavi hastalığa kapılmak için ortada çok sebep vardır. Sıkıntı içindeki ekonomiyi tedavi etmek için de, hastalığa iyi teşhis koymak gerekir.

B — Dış Ticaret ve Ödemeler:

Ekonominin temel hastalıklarından biri dış ticaret ve ödemeler alanındadır ve bu alanda 1969 için gerçekleştirilmesi istenen program, aşırı iyimserliklerle doludur. Geçen sayımızda ödemeler bilançosunun 1968 in tahmin edilen fiilî sonuçları ile 1969 programı, karşılaştırılarak incelenmişti. Geçen ay verdiğimiz 1968 rakamları, çok iyimser olduğunu bizim de kabul ettiğimiz, resmî açıklamalara dayanmaktaydı ve buna göre 1969 programı hakkında ulaşılan sonuçların «en iyi ihtimâller» e rağmen çok iyimser olduğunu ispatlamak için ele alınmıştır. Aslında 1968 ihracat seviyesi için, Aralık 1968 sayımızda «Yıl sonuna kadar ihracat toplamının 500 milyon doları biraz geçeceği tahmin edilmiş bulunmaktaydı. Bu seviye, 1967 nin 523 milyon dolarlık seviyesinin altındadır ve 1969 ihracatının % 15 artışla 575 milyon dolara yükseleceği hususunda ümit vermektedir. Bu bilgilere göre 1968 dış ticaret açığı 280 milyon dolara yükselmiş olacaktır. 1969'un atılğan dış ticaret programında değişiklik yapılmadığı takdirde dış ticaret açığı bu yıl sonunda 300 milyon doları aşabilir; ancak bu dış kredi imkânlarına bağlıdır. Hükûmetin kısa vadeli dış kredilere artan ölçüde baş vurduğu görülünce, bu yolu deneyeceğini kabul etmek gereklidir. Bu yolun sonu, önce altın ihracına, bu imkân da kullanıldıktan sonra devalüasyona dayanacaktır. Parasının dış değeri devamlı olarak düşen bir ekonomiye, bir resmî kur ayarlaması yapmadan devamlı olarak dış kredi sağlanabileceği beklenmemelidir.

Üstelik yürürlükteki resmî kurla, ne kadar teşvik edilirse edilsin, ihracat artmamaktadır. Yıllardır, yüksek gümrük duvarları ve miktar yasak-

ları arkasında yüksek maliyetle çalışmaya alışmış bir endüstri nasıl ihracat yapabilir? İhracatın % 90'ını teşkil eden tarım ve madencilik ürünleri ihraç imkânları da çeşitli sebeplerle sınırlıdır. Endüstri mamüllerinin ihracını sağlamak için, bu alanda maliyetlerin düşürülmesini sağlayan bir düzen kurulmalıdır. Bu düzenin endüstri kuruluşlarını dış rekâbete açık hale getirmek yolundan geçtiği artık anlaşılmış olmalıdır. Bunun için ithalât miktar tahditleri ve gümrük duvarları, uzun vâdeli bir programa göre indirilmelidir. Yıllardır, böyle bir yola gidilememektedir. 1969 Aralık'ında Ortak Pazar üyeliğine geçiş dönemine geçilebilirse, bu amaç elde edilecektir. İşletmelerimizin bu ihtimâle hazırlanmaları gerekir; çünkü ekonomi er veya geç bu düzen içine girecektir.

Bu atılğan dış ticaret programının dış borçla önemli ölçüde finanse edilebileceği beklenmemelidir. Bütçe tasarısı gerekçesi, dış borçların dövizle ödenecek miktarının 3 milyar dolara yaklaştığını göstermektedir. Her işletmenin olduğu gibi, bu ekonominin de bir «azami borçlanma kapasitesi» vardır. Bu kapasiteye yakında yaklaşılmış olacaktır. Ve o seviyeye yaklaştıkça, borç anlaşmalarının şartları yüzünden ekonominin borç ödeme kabiliyeti de düşecektir.

C — Sanayi Hareketleri:

Ekonominin güçlüklerine rağmen, yeni kuruluşlarla ekonomik teşkilâtlanma güçlenmekte devam etmektedir. Sümerbank'la İsviçre'nin BASF Firmasının kimyasal maddeler üretimi için 1972 de faaliyete geçireceği Fabrika, bu ümit verici teşebbüslerden biridir. Ayrıca, Danimarka «Haldor Tops» Mühendislik firmasının % 40 iştirâki ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Azot Sanayi, T. Şeker Fabrikaları A.Ş. ve Şeker Sigorta tarafından kurulan yeni mühendislik firması, mühendislik projeleri için yabancı firmalara ödenen milyonlarca dövizden tasarruf sağlayabilecek özelliktedir. Kalkınma Plânında öngörülen sanayi yatırımları faaliyetleri plân hedeflerine uyacak seviyede olmamakla beraber memleketin her tarafında proje ve yatırım hazırlıkları görülmektedir.

Yılda 30 bin ton kapasiteli Bursa Çimento fabrikasına elektrik enerjisi verilmiş ve fabrika deneme çalışmalarına başlamıştır. Konya'da kurulan Çelik Döküm fabrikasının oto yedek parçaları imâlinde yeni bir imkân yaratığı ifade olunmaktadır.

Orman ürünlerimizin memleketimizin ihraç kapasitesine önemli katkıda bulunması imkânları F.A.O. uzmanları tarafından da teyit edilmiştir. Ancak yol ve formalite güçlükleri bu ürünlerin çürütmesine sebep olmaktadır. Devlet Orman işletmesinin bu konuda âcil tedbirler alması gereklidir. İhracat bakımından büyük imkânlar vaad eden orman ürünlerinin yanında iç ve kabuklu ceviz ihracı konusunun da ihmâl edilmemesi zorunludur. Köylü müstahsilin rastgele topladığı cevizlerimizin 33 dolara ihracı yanında Fransız ihracatçıların 85- 90 dolara piyasa bulmaları, tamamen bazı teknik sorun-

lara bağılı kalmaktadır. Orman ürünlerinin yan sanayiinin geliştirilmesi ve teşviki ile değerlendirilebileceğine önemle işaret etmek isteriz.

Sınai faaliyetlerin gelişmesi için yeni imkânlar RCD anlaşması dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bu imkânlara göre, Türkiyede bir tungsten karpit fabrikası kurulması için Pakistan'la bir anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca Pakistan'da kurulan dişli kutusu v.s. gibi yan sanayi, motorlu araçlar sanayiine yeni gelişme imkânları bahşetmektedir.

Tütün

500 bin çiftçi ailesine geçim ve ihracatımızın % 20 sini sağlayan tütün piyasası geçen ay sonunda açılmış ve Hükümet baş fiatını TL. 13,75 olarak ilân etmiştir. Baş fiat konusunda dahi açıklamaların birbirini tutmaması ekiciler arasında hoşnutsuzluğa sebep olmuştur. Bu arada Tekel, fiatlarının TL. 6, tüccar da TL. 4 sına kadar düşürmüş, bu yüzden ekiciler zarara uğramıştır. Bu çok önemli tarım ürününün temelden bazı çözüm yollarıyla uzun vadeli sağlam bir gelişme içine konması artık bir zaruret halini almıştır. Meclis'de bekleyen konu ile ilgili kanun hemen çıkmalı ve Hükümet politikasına açıklık kazandırılmalıdır. Üreticinin kooperatifler içinde birleştirilmeye çalışılması, Tütüncüler Bankası'nın ekiciyi kalkındıracak kaynaklara kavuşturulması gereklidir. Ayrıca sigara imalâtı üzerindeki Devlet tekelinin kaldırılması suretile, tütünün yurt içinde imâl edilerek ihracatının sağlanması yolları araştırılmalıdır. Bu ay başında Hükümetin bu yöndeki açıklamasının olumlu karşılanması ve teşvik görmesi gereklidir. İmâl edilmeden satılan tütün, güçlü dış alıcılar karşısında her yıl güçlüklerle karşılaşmaktadır. «Samsun» ayarında filtreli sigaralarımıza hem Avrupa'da hem de başka ülkelerde yüksek talep olduğu, aldığımız özel haberler arasındadır. Patent vererek dış ülkelerde yaptırabildiğimiz imalâtı, yurt içindeki özel teşebbüse de yaptırabilmeliyiz.

Memleketimizin en büyük ekonomik faaliyetler merkezi olan İstanbul'da Sanayi Odası'nın kayıtlarına göre, 1969 Ocak ayı zarfında 17 Sanayi firması faaliyete başlamıştır. Toplam sermayesi 85 milyon TL. na yaklaşan bu tesislerin 1'i gıda, 1'i mensucat, 6 sı metal, 6 sı kimya ve 3 ünün diğer sanayi kollarında iş gördükleri anlaşılmaktadır.

II — PIYASA VE FIATLAR :

A — Borsalar:

1 — Pamuk:

Geçen ay zarfında Türkiye Borsalarında muamele hacimlerinde genellikle durgunluk görülmüş ve fiatlarda bazı gerilemeler olmuştur. Adana pamuk piyasasında, Çukurova Standard beyaz baz kalite malların fiatları 450-465 kuruş arasında değişmiştir.

İzmir pamuk piyasasında da muamele hacimleri durgun olup, fiatlar nispeten sakin kalmıştır.

2 — Gıda Maddeleri:

a) Bakliyat ve Pirinç :

Bakliyat piyasasında, geçen devre başlayan hareket yavaşlamıştır. Nohut fiyatları artmış diğer kalemlerin fiyatlarında cüzi gerilemeler olmuştur. Mevsim'in zaman zaman şiddetli geçmesi arz ve talebi etkilemektedir.

1969 Şubat sonu itibarile bakliyat fiyatlarının borsalardaki seyri şöyledir: Dermason fasulye 380 - 410 kuruş, Battal 340 kuruş, Barbunya 240 kuruş, Mercimek yeşil İstanbul 200 kuruş, Nohut 260 kuruş.

Pirinç piyasasında arzın azlığı fiatlara tesir etmiş ve 1969 Şubat ortası itibarile Bersani 410 kuruş, Maratelli 350 kuruş, Karolin 420 kuruştan muamele görmüştür.

b) Beyaz Peynir :

Beyaz peynir piyasasında canlılık devam etmektedir. Piyasa'ya taze peynir gelmekte fakat taleplerin daha ziyade buzhane malı yağlı peynirlere olduğu ifade olunmaktadır. Bu taleple taze peynirin tenekesi 130 TL. civarında satılmaktadır. Buna mukabil tam yağlı 160 - 170 TL., yağsız yavan cinsler ise 80 TL. civarında muamele görmektedir.

c) Zeytinyağ ve Diğer Nebati yağlar :

Nebati yağ piyasası canlıdır, ancak zeytinyağı rekoltesinin bol olması bu piyasada fiyat hareketlerine mâni olmaktadır. Bu duruma göre 1969 Şubat sonu itibarile ekstra ekstra zeytinyağı 750 - 820 Kırş. 1. Kupe 690 - 725 Kırş. ayçiçeği yağı 440 - 560 Kırş. pamuk yağı 540 - 555 kuruş civarındadır.

b — İnşaat Malzemesi:

İnşaat malzemesi piyasasında geçen aya nazaran bir değişiklik yoktur. Piyasada noksanlığı duyulan maddelerin durumu devam etmiş, bunlara ilâve olarak çinko fiyatları ile, krom nikelli paslanmaz çelik fiyatlarında önemli yükselmeler görülmüştür.

Bu piyasayı ilgilendiren başlıca maddelere ait durum ve fiyatlar şöyledir:

1 — İnşaat Demiri ve Kütük:

Sanayi Bakanlığı, 29 Ocak 1969 tarihli Resmi Gazete ile yayınlanan bir tebliğ ile, blum ve kütük tevziatını, kapasite ve 1968 yılı fiili üretimi kriterlerine bağlamıştır. Bu tevzi esaslarının bazı sanayicileri memnun etmediği bilinmektedir. Yalnız 1968 fiili üretim seviyesinin ölçü olarak alınması yerine son 3 veya 5 yıllık üretim ortalamasının alınmasının daha âdil bir kriter olacağı ifade olunmaktadır.

Talebin durgun oluşu arzın yetersizliğine rağmen yuvarlak inşaat demiri fiyatlarını menfi yönden etkilemiş ve bazı cinslerde 5 kuruş gerileme olmuştur.

1969 Şubat sonu itibarile yuvarlak demir'in fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. firkete	215 - 220 Kırş.
6 mm. kangal	215 »
8 mm.	210 »
10 mm.	205 »
12-22 mm.	200 »

2) Profil Demir:

Profil demir piyasası, inşaat malzemesi piyasasının yegâne hareketli kolunu teşkil etmiştir. Devlet ve Özel sektöre ait fabrikaların üretimlerini piyasa ihtiyaçlarına göre ayarlamaları dolayısıyla uzun zamandır sıkıntısı çekilen U demirlerinin 12 mm. ve I putrelin 16 lık cinsi piyasada bulunmaya başlamıştır. Talebi karşılamaya yeterli arz sebebiyle fiyatlarda hareket görülmemiştir.

Pik üretiminin Demir ve Çelik Fabrikaları tarafından ertelenmesi dolayısıyla

3) Pik ve Pik'den Mamül Borular:

piyasa ihtiyaçlarının ithal yolu ile karşılanması yoluna gidilmiş ve 1969 Ocak ve Şubat ayı toplamı olarak 2250 ton ithal malı pik dökümebölere tevzi edilmiştir. Serbest piyasada halen 120 - 125 kuruş civarında olan pik fiyatlarının yanı sıra, pik'den mamül boru fiyatları 1969 Şubat ayı sonunda şöyledir:

52 mm. lük boru	13	TL.
70 mm. » » »	14.50	»
100 mm. » » »	19.50	»
125 mm. » » »	31	»
150 mm. » » »	47	»

4) Çimento:

Kış devresinin talep üzerindeki durgunluk yaratan tesiri geçen ay zarfında arada havaların düzelmesi dolayısıyla arzı olarak kaybolmuş ve çimento fiyatlarının 0,50 - 1 TL. yükselmesine sebep olmuştur. Bu devre içinde çimento bayilerinin büyük müşterileriyle yaptıkları bağlantılarda «çimento fiyatlarının Devlet tarafından atınılması halinde aradaki farkın müşteri tarafından ödeneceği» hakkında mukaveleye özel bir madde ilâve etmeleri dikkati çekmiştir.

Beyaz çimento piyasasında stoklar yeterli olup, fiyatlar 32 - 34 TL. civarında istikrarlı bir seyir takip etmektedir.

5) Karo Fayans :

Rekâbetin şiddeti ve üretimin bol olması sebebiyle fiyatlarda 3 - 10 kuruş kadar gerileme olmuştur. Mevsim dolayısıyla talebin azalmasının da bu duruma tesiri olduğu söylenebilir.

1969 Şubat sonu itibarıyla karo fayans fabrika fiyatları şöyledir:

Ekstra	96 - 97 Kırş.
Birinci	93 - 94 »
Üçüncü	81 - 82 »
Yabancı mallar	190-210 »
Yerli renkli	125-160 »

6 — Kereste:

İnşaat piyasasında durgun olan bu malzeme kolunda stoklar yeterli olduğundan fiyatlar sabit kalmış, hattâ bazı kalemlerde cüz'i gerilemeler görülmüştür.

1969 Şubat sonu itibarıyla fiyatlar şöyledir: (TL/m³).

Kök nar (kaba işler için)	670- 850
Kök nar (doğramalık)	800-1100
Çam (kaba işler için)	600- 700
Çam (doğramalık)	900-1000
Çıralı çam (üstün evsafılı)	1200-1700

7 — Çinko:

Etibank'ın 23 Ocak 1969 tarihinden itibaren satışları serbest bırakması çinko levha fiyatlarının 5 TL. yükselmesine sebep olmuştur. Etibank'ın elindeki stoklar 1150 ton civarındadır. Ve bu stoklar esas itibarıyla 8 ve 10 No. lu levhalardan müteşekkildir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Etibank vasıtasıyla sanayicilere yaptığı külçe çinko tevzati, eldeki stokların Keban Barajının acil ihtiyaçlarına tahsis edilmesi sebebiyle yarıda kalmıştır. İthal yolu ile ihtiyacı karşılaması öngörülen 998 - 99 safiyetli külçe çinkonun, gümrük ve damga resimlerine yapılan zamdar dolayısıyla fiyatları yükselmiştir.

8 — Saç :

DKP çeşitleri de dahil olmak üzere saç piyasasında durgunluk caridir. Bu durgunluğun 1969 Nisan başına kadar devam edeceği ifade olunmaktadır. Yerli üretimde düz saç imali denemelerinin başarılı olmasının bu piyasada ithal mallarına mani olması ancak yerli fiyatların yüksekliğinin ileride ithal imkânlarının zorlanması kuvvetle muhtemeldir.

9 — Pencere Camı :

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikalarının mevcut imkânlarıyla pencere camı imalatına devam etmesine rağmen ancak 5-6 ve 7 mm. lik cam ihtiyacı karşılanabilmektedir. Çekoslovakya ve Romanya'dan ithali derpiş edilen camların içinde bulunduğumuz ay zarfında gelmesi beklenmektedir. Talebin yavaşlığı pencere camı fiyatlarının sabit kalmasına sebep olmaktadır.

Buzlu cam piyasasındaki istikrar devam etmekte olup, fiyatlar 31-32 TL. arasında değişmektedir.

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın: 60305)

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

TİCARET BANKASI

İŐİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.